

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 21 (124) грудень 2016

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Презентовано результати дослідження «Досвід застосування місцевого референдуму в Україні як складової місцевої демократії».....2

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб

Упровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування в Україні.....2

О. Кривецький

Закон «Про лобізм» – удар по корупції в Україні.....14

О. Бусол

Державне фінансування політичних партій в Україні – за європейським зразком.....17

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Єфімов

Неможливо подати електронну звітність: хто несе відповідальність?.....24

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства.....30

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА34

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Презентовано результати дослідження «Досвід застосування місцевого референдуму в Україні як складової місцевої демократії»

На засіданні робочої групи підкомітету з питань виборів і референдумів Комітету з питань правової політики та правосуддя презентовано результати дослідження «Досвід застосування місцевого референдуму в Україні як складової місцевої демократії».

Захід, організований Лабораторією законодавчих ініціатив спільно зі співголовою підкомітету з питань виборів і референдумів О. Черненком у рамках Програми USAID «РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво», що виконується Фондом Східна Європа, відбувся 24 листопада в м. Чернігів.

Зазначене дослідження стосувалося практики ініціювання та проведення місцевих референдумів в Україні з 1991 по 2012 р. (протягом дії Закону «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» № 1286-12 від 3 липня 1991 р.). У рамках дослідження було проаналізовано документи, надані обласними радами та державними архівними установами.

Під час засідання робочої групи експерти Українського незалежного центру політичних досліджень презентували доповідь на тему: «Правове забезпечення механізмів місцевої демократії», підготовлену в рамках проекту USAID «Громадяни в дії».

У засіданні робочої групи також взяли участь голова Чернігівської обласної державної адміністрації, співробітники секретаріату комітету, представники органів місцевого самоврядування Чернігівської області, громадські експерти та представники ЗМІ (*Офіційний веб-портал Верховної Ради України* (<http://rada.gov.ua/news/Novyny/137809.html>). – 2016. – 28.11).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Упровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування в Україні

Чинна система охорони здоров'я в Україні неспроможна забезпечувати здоров'я громадян, тому її потрібно змінювати. Починати потрібно з посилення ролі лікарів первинної допомоги, створення нової парамедичної служби, превентивної медицини, національного медичного страхування, покращення медичної освіти, ліцензування фахівців у галузі охорони здоров'я, визнаних на міжнародному рівні стандартів надання медичної допомоги та догляду, точний і

повний збір інформації.

Запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування – серед ключових завдань реформи існуючої системи охорони здоров'я в Україні.

Медичне страхування покликане забезпечити соціальний захист населення у сфері охорони здоров'я, а саме гарантувати населенню отримання медичної допомоги при виникненні страхового випадку.

Загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування має стати ефективним та дієвим способом забезпечення витрат пацієнтів на лікування, діагностику, профілактику, реабілітацію у разі хвороби або нещасного випадку.

Ініціативи щодо запровадження обов'язкового медичного страхування в Україні не є новими. За 25 років незалежності було подано 21 законопроект, який пропонував запровадження медичного страхування. Проекти законів періодично виносилися на громадське обговорення, але так і не переходили рубіж прийняття. Зокрема, учасники цього процесу ніяк не могли домовитися, хто керуватиме фондом, який акумулюватиме страхові гроші, та на основі яких алгоритмів їх розподілятимуть.

Стрімке погіршення фінансово-економічного становища в країні спричиняє критичну недостатність можливостей держави забезпечити потреби населення в охороні здоров'я за рахунок бюджетних коштів.

З огляду на це, законодавче врегулювання загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування є актуальним і важливим завданням.

За даними Всесвітньої доповіді щодо соціального захисту, який готує Міжнародна організація праці, частка прямих витрат населення на охорону здоров'я (без будь-яких схем страхування або накопичення) в Україні одна з найвищих серед країн Європи; у більшості країн ЄС вона не перевищує 12–25 %. Необхідність значних особистих витрат істотно обмежує доступність медичних послуг і товарів для населення України і є одним з головних чинників високої передчасної смертності і короткої тривалості життя. Змінити ситуацію можуть реформи охорони здоров'я та запровадження медичного страхування.

Президент України П. Порошенко у відеозверненні до учасників Ukrainian Financial Forum 2016 (29–30 вересня, м. Одеса) заявив про початок розробки моделей запровадження страхової медицини.

У світі є декілька успішних моделей медичного страхування. Однак, запроваджуючи обов'язкове соціальне медичне страхування в Україні, варто враховувати реальні економічні, соціальні та інші аспекти країни.

У багатьох країнах Європи за допомогою програм обов'язкового медичного страхування фінансується більше половини всіх витрат на охорону здоров'я: у Німеччині, Франції, Нідерландах, Чехії, Хорватії – близько трьох четвертих, у Бельгії, Естонії, Румунії – близько двох третіх, у Литві, Угорщині, Польщі – 55–60 %.

Що стосується України, то розвиток медичного страхування сприятиме розв'язанню проблем населення в охороні здоров'я, а також цілого комплексу прикладних завдань, зокрема про впорядкування та посилення контролю над ринком медичних товарів/послуг, регулярності медоглядів і профілактичних

заходів, поліпшення медичної статистики тощо.

Необхідність цього кроку визнається всіма без винятку зацікавленими сторонами: пересічними громадянами, працівниками сфери охорони здоров'я, страховиками, державою та ін.

Врегулювання інституту медичного страхування стане для України інноваційним кроком, але потребуватиме суттєвих змін та нововведень у чинному законодавстві. Але всі мають своє бачення моделі обов'язкового медичного страхування в Україні.

Так, влітку поточного року у Верховній Раді було зареєстровано три відповідні депутатські законопроекти.

14 липня 2016 р. народні депутати, члени депутатської фракції політичної партії «Народний фронт» Л. Денісова, М. Поляков, І. Єфремова, член депутатської групи «Партія «Відродження» А. Шипко та член депутатської фракції партії «Блок Петра Порошенка» Б. Розенблат зареєстрували законопроект «Про загальнообов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» (№ 4981).

Позафракційний народний депутат, заступник голови Комітету ВР з питань охорони здоров'я О. Мусій 18 липня 2016 р. зареєстрував проект закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» (№ 4981-1).

Ініціатором третього проекту виступила голова Комітету ВР з питань охорони здоров'я О. Богомолець, яка 2 серпня 2016 р. зареєструвала проект закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні» (№ 4981-2). Проекти закону № 4981-1 та № 4981-2 є альтернативними до законопроекту «Про загальнообов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» за № 4981.

Відповідно до законопроекту № 4981, зокрема, при введенні медичного страхування всі страхові виплати будуть покладені на роботодавця. Самозайняті особи (приватні підприємці, люди творчих професій тощо) будуть мати вибір: або платити страхові внески особисто, або відмовитися від медичного страхування. Тимчасово безробітні, пенсіонери, діти та інші категорії громадян, які не мають стабільного доходу, будуть застраховані за рахунок коштів органів місцевого самоврядування (місцева влада отримує субвенцію з державного бюджету на охорону здоров'я). Згідно з проектом, страховий внесок буде однаковий для всіх. Проектом не встановлюються його розмір, натомість він має затверджуватися щорічно Кабміном разом із Програмою загальнообов'язкового соціального медичного страхування. За попередніми підрахунками, роботодавців зобов'язують сплачувати 290–350 грн на місяць за кожного найманого працівника

Документ передбачає, що збиратимуть та акумулюватимуть страхові внески приватні страхові компанії на спеціальних рахунках у банках, визначених уповноваженим органом.

Альтернативним законопроектом № 4981-1 пропонується ввести загальнообов'язкове державне медичне страхування як окремий вид соціального страхування, яке на відміну від інших видів соціального страхування буде охоплювати практично все населення, а не тільки працюючих чи пенсіонерів, і передбачає організацію надання кваліфікованої медичної допомоги, а не

здійснення грошових виплат, як за іншими видами соціального страхування.

Реалізація цього проекту передбачає солідарну участь держави, роботодавців, територіальних громад та окремих юридичних і фізичних осіб у фінансуванні медичних послуг.

Згідно із законопроектом, страховиком за загальнообов'язковим державним соціальним медичним страхуванням є Фонд медичного страхування України, який створюється як некомерційна самоврядна організація. Також у законопроекті О. Мусія передбачається створення Наглядової ради – спеціально уповноваженого контролюючого органу.

Законопроект № 4981-1 також встановлює види медичної допомоги, які будуть фінансуватися державою. Такі види допомоги визначатимуться окремим законом, який щорічно прийматиметься одночасно з прийняттям законів про Державний бюджет України та про визначення розміру страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Іншим альтернативним законопроектом № 4981-2 передбачається формування коштів на медичне забезпечення за рахунок «цільових страхових внесків з доходів громадян», правовідносини між усіма учасниками (страхувальниками, страховиками, застрахованими, закладами охорони здоров'я) регулюються на договірній основі тощо.

Застрахованими повинні стати всі громадяни України, у тому числі і непрацюючі пенсіонери, інваліди, студенти та діти до 16 років.

Активне обговорення викликали положення законопроектів щодо визначення суб'єкта, якому буде надано право страхувати громадян, – державі чи приватним фінансовим установам.

У варіанті законопроекту від О. Богомолець прописано, що страховик за державною програмою може бути тільки один – Фонд загальнообов'язкового медичного страхування, який буде мати свої підрозділи у всіх регіонах країни. Така ж пропозиція міститься в проекті О. Мусія, правда, за його версією, фонд повинен бути некомерційною самоврядною організацією, яка діятиме на підставі статуту, затвердженого її правлінням.

У законопроекті № 4981 ж передбачено наявність кількох страховиків. Ними можуть стати зареєстровані в Україні фінансові установи, які отримують відповідну ліцензію і є членами саморегулювальної організації страховиків.

Крім того, О. Богомолець пропонує зробити уповноваженим органом, який курирує питання медстрахування, Міністерство охорони здоров'я, тоді як її колеги хочуть створити під цей проект нову держкомпанію. Створення нової незалежної структури в цьому плані виглядає більш перспективним, однак тут все залежить від того, як буде сформована команда.

Згідно з законопроектом № 4981-2, МОЗ має розробляти програму медичного страхування раз у три роки з можливістю щорічно вносити в неї зміни. Для роботи над програмою будуть залучатися також інші страховики, що працюють на медичному ринку. У той час як законопроектом № 4981 зазначену програму пропонується затверджувати щорічно. Цей нюанс є вкрай важливим для потенційних пацієнтів, оскільки саме від наповнення програми залежить який обсяг послуг вони зможуть отримати за державний рахунок – банальний аналіз крові або недешеву планову операцію.

Інший ключовий момент – джерела фінансування. О. Богомолець, крім роботодавців і держави, хоче включити в список і рядових страхувальників, а це значить, що з українців можуть зажадати доплати за страховки.

О. Мусій додатково пропонує включити до переліку джерел фінансування благодійні внески громадян і підприємств. По факту це те ж саме, що і обов'язкові доплати, адже і зараз багато медустанови намагаються замаскувати відверте вимагання грошей у пацієнтів під «благодійність».

Комітет ВР з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення, розглянувши на своєму засіданні 5 жовтня поточного року всі три законопроекти, прийняв рішення рекомендувати народним депутатам взяти за основу законопроект № 4981.

Саме проти цього документа категорично висловлюється МОЗ. Із публічних заяв керівників міністерства, а також з повідомлень на сайті відомства можна виділити загальні напрями, за якими бачить розвиток системи медичного страхування МОЗ. Заступник міністра П. Ковтонюк анонсував запровадження медстрахування з 1 січня 2017 р.

Державне страхування передбачатиме гарантований пакет медпослуг, які не потрібно купувати – їх оплатить держава грошима з бюджету, за рахунок загального податку (додаткових джерел фінансування у вигляді нових податків для роботодавців і додаткових виплат для пацієнтів у МОЗ не передбачають). Використання загальних податків як інструменту збору внесків із громадян є для України найоптимальнішим варіантом. Плюс у тому, що їх платять усі люди, зокрема і ті, що працюють у тіншовому секторі.

У наступному році ця модель страхування запрацює на первинній ланці, бо незалежно від того, що увійде в гарантований обсяг медичної допомоги, первинка в ньому буде в будь-якому разі, її держава має забезпечувати на 100 %. Потім це пошириться на вторинну й третинну ланки, і до кінця 2019 р. на страхові засади буде переведено всю медицину.

Вже наступного року кожна родина, незалежно від місця прописки, повинна обрати лікаря первинної ланки (педіатра, терапевта, сімейного) й укласти з ним відповідну угоду. Це перший важливий крок. Відтак держава укладатиме договір з лікарем або з поліклінікою, де він працює, і платитиме гроші на підставі укладених угод, тобто за кожну людину. Перелік послуг, які покриваються за рахунок державних коштів, пропонують прописувати в договорі, який укладається між пацієнтом і лікарем. Крім діагностики та профілактики захворювань, сімейний лікар видаватиме довідки в дитячі садки, школи та басейн. Це і є втілення принципу «коли кошти ходять за пацієнтом».

Як підкреслив П. Ковтонюк, для впровадження зазначеної системи, коли «гроші ходять за пацієнтом», не знадобиться внесення змін до законів: досить буде прийняття постанови уряду про створення Національної служби здоров'я, яка буде виконувати роль єдиного національного замовника медичних послуг. Зокрема, служба буде розпоряджатися державними коштами, призначеними для покриття витрат на страхування всіх громадян України в рамках державного гарантованого пакета медичної допомоги.

Усі моделі страхування у світі, за словами посадовця, складаються з трьох елементів: як збирають кошти, хто їх у себе акумулює і як витрачають. Ці три

складові є в кожній країні, де існують національні моделі страхування, але організовані вони по-своєму.

Модель, яку пропонує МОЗ, – одна з найбільш поширених у світі моделей національного медичного страхування. Сам принцип взяли з британської системи, що базується на загальних податках, та адаптували до українських реалій.

Аналогічна модель (податки-бюджет-агенція) діє у Великій Британії, Скандинавії, Італії, Іспанії, Канаді та показала свою високу ефективність. Також ця модель рекомендується ВООЗ для запровадження у країнах, що розвиваються.

У галузевих колах та ЗМІ не вщухають гарячі дебати про те, який же з цих проектів найбільше відповідає інтересам вітчизняної медицини і громадян.

Міністерство охорони здоров'я виступає проти запровадження приватної страхової моделі фінансування медичної галузі. Як зазначається, у разі ухвалення законопроекту № 4981, бюджет охорони здоров'я формуватиметься не державою, а приватними страховими компаніями, що збиратимуть та акумулюватимуть страхові внески, що є вкрай ризиковано.

Міжнародний досвід показує, що збір коштів для охорони здоров'я через введення додаткового податку на заробітну платню призведе до зростання рівня тінізації економіки, а отже, зменшення доходів державного, місцевих бюджетів та в кінцевому результаті погіршення послуг для пацієнтів, вважає в. о. міністра охорони здоров'я У. Супрун.

Експерти вважають, що додаткове навантаження на фонд оплати праці швидше вплине на розмір легальних зарплат працівників, а не на легалізацію тіньових доходів лікарів.

Аргументом на користь запропонованого Міністерством соціальної політики законопроекту є начебто конкуренція, однак у МОЗ переконані, що конкуренція має бути на рівні постачальників медичної допомоги, тобто лікарень, – а не на рівні тих, хто страхує людей.

Серед ключових ризиків такого підходу фахівці міністерства називають «негативну селекцію», коли приватні страхові компанії вибиратимуть собі здорових пацієнтів, та зростання адміністративних витрат у приватних страхових компаніях. При цьому зауважується, Україна інституційно не здатна регулювати діяльність приватних страхових компаній (як це роблять Швейцарія чи Нідерланди), тому це може призвести до того, що значна частина українців просто залишиться незастрахованою. Серед негативних чинників також називають непропорційно велику владу, яку надано страховим компаніям. Зокрема, вони братимуть участь у розробці політики в системі охорони здоров'я, зможуть лобіювати власні інтереси на противагу інтересам пацієнтів. Це створить корупційні ризики та призведе до монополії ринку медичного страхування.

У майбутньому держава оплачуватиме тільки чітко визначений гарантований обсяг медичних послуг, тому потрібні механізми для фінансового захисту громадян щодо тих послуг, які не покриваються державою. І вже тут МОЗ вбачає важливу роль приватних страхових компаній: як показує світова практика, приватні страхові компанії стають партнерами держави в питаннях

фінансування медичних послуг, що не увійшли до гарантованого пакета.

Категорично не підтримує законопроекти № 4981 та № 4981-2 Федерація профспілок України. Єдиний законопроект, який може бути підтриманий з доопрацюванням окремих положень, це № 4981-1, поданий народним депутатом О. Мусієм. Законопроект найбільше з аналогічних відповідає законодавству у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема, щодо принципів соціального страхування, кола застрахованих осіб, керування соціальним медичним страхуванням, у тому числі керування Фондом медичного страхування, джерел формування коштів медичного страхування, здійснення контролю у цій сфері тощо. Тому саме його Спільний представницький орган репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні (СПО об'єднань профспілок) пропонував Комітету ВР з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення взяти за основу.

Президент Міжнародного благодійного фонду «Здоров'я українського народу» С. Сошинський також вбачає значні ризики у впровадженні медичного страхування у ті способи, які нині промотуються: страхові компанії поділять ринок медичних послуг між собою, але не на користь пацієнта. Громадський діяч переконаний, що запорукою ефективності будь-яких реформ системи охорони здоров'я є належний рівень її фінансування, і закликає збільшити видатки на охорону здоров'я в Державному бюджеті на 2017 р., причому з першочерговою метою спрямувати ці додаткові кошти на підвищення оплати праці медичного персоналу.

Разом з тим частина фахівців у медичній сфері схиляються до іншої думки. Так, на думку експертів, до реалізації програми загального соціального медстрахування варто залучати приватні страхові компанії, які мають досвід та механізми роботи в цій сфері.

Вони переконані, що така модель порівняно з іншими має певні переваги. Передусім вона є конкурентнішою для ринку, адже передбачає багато покупців (платники) і продавців (медичних та страхових послуг). Цей варіант дає змогу розосередити кошти, отримані від платників (роботодавців, приватних підприємців та органів місцевого самоврядування), між приватними і державними установами, вважає партнер Адвокатського об'єднання «Спенсер і Кауфманн» Т. Данільцева.

Крім того, наявність одного-єдиного покупця є підставою для появи корупційної складової, оскільки кожен продавець послуг усіма можливими, зокрема й незаконними, способами боротиметься за одного-єдиного покупця.

Модель із залученням до соціальної страхової медицини приватних страхових компаній видається цілком життєздатною, проте, вона може нести в собі низку ризиків, зазначають юристи. Так, наприклад, у разі неплатоспроможності страхової компанії або банку, у якому розміщено кошти страхових резервів, пацієнти де-факто залишаться незахищеними. Проте за прозорого й ретельного нормативного регулювання ризику розглянутої моделі можуть бути зведені до мінімуму. Для цього варто на законодавчому рівні затвердити перелік і обсяг медичних послуг, умови договору страхування (зокрема і перелік винятків), спеціальні вимоги до страхових компаній, вимоги до активів, у яких розміщуватимуться кошти страхових резервів обов'язкового

медичного страхування тощо.

Можливість людини отримати якісну й доступну медичну допомогу – найвище благо, що може бути надане державою, заявив экс-міністр охорони здоров'я України В. Князевич. Медичне страхування має сприяти появі конкуренції на ринку медпослуг, а досягти цього можна лише за умови впровадження однакових правил гри, як для державних, так і для приватних медустанов, зауважив він.

Експерти кажуть, що команда МОЗ має ідею, проте поки не має чіткої системи, яку потрібно втілювати. На сьогодні обговорюється тільки ідея – це не рішення. Під час аналізу самої ідеї виникає багато питань. Наприклад, як підписуватимуться договори, як можна буде поміняти лікаря, як бути, якщо лікар, з яким укладено договір, єдиний у селі й раптом захворів.

Можливість на власний розсуд обирати лікаря може призвести до того, що до одних лікарів вишикуватимуться черги, а іншим спеціалістам пацієнтів не вистачатиме. З іншого боку – це породжуватиме конкуренцію й якість надання послуг зростатиме, бо медпрацівники боротимуться за пацієнтів, оскільки чим більше буде пацієнтів, тим вищу заробітну плату лікарі отримуватимуть. У свою чергу, існують певні обмеження щодо кількості пацієнтів, які за нормою мають бути закріплені за одним лікарем. Як зазначила голова Комітету з медичного права Асоціації правників України О. Беденко-Зваридчук, якщо говорити про лікаря первинної ланки – це максимум 1500 пацієнтів, однак насправді в Україні за одним сімейним лікарем може бути закріплено до 2500 пацієнтів.

Як зазначає директор Департаменту охорони здоров'я Харківської міської ради Ю. Сороколат, важливою проблемою в Україні є відсутність законодавчо врегульованих відносин «пацієнт – лікар». Лікар має нести юридичну та матеріальну відповідальність перед пацієнтом (у тому числі й у разі лікарської помилки), а пацієнт – перед лікарем, якщо, наприклад, не виконує його вказівок, порушує режим лікування тощо. Інакше ця система не працюватиме, не буде контролюваною, а це – серйозна перешкода на шляху впровадження страхової медицини, наголошує чиновник.

На думку відповідального секретаря ради Національної медичної палати України С. Кравченка, у нашій країні поки неможливо запровадити медичне страхування, яке б працювало. Не можна взяти готову модель, наприклад, Польщі чи Німеччини й адаптувати її під українські реалії. У розвинутих країнах сільське населення становить 3–5 %, тоді як в Україні – близько 40 %. У селах практично знищені поліклініки та лікарні. Там живуть люди, які часто не мають постійної роботи, виживають за рахунок підсобного господарства. Принцип солідарного страхування, коли населення платить відсоток від свого доходу, а потім гроші рівномірно розподіляються, у нас не спрацює – гроші зібрати можливо, але на всіх їх не вистачить. А за законодавством державні інституції не можуть капіталізувати зібрані кошти, тобто немає можливості, щоб гроші заробляли гроші, а потім лікували людей.

Експерт Медико-правової мережі з питань медичного маркетингу В. Корогод переконаний, що країна не має всіх тих ресурсів (матеріальних, фінансових, інфраструктурних, технологічних, кадрових тощо), які є обов'язковими умовами функціонування складних організаційних систем

медичного страхування для пацієнтів. Поки цього всього не буде, каже він, можна скептично відгукуватися щодо планів профільного міністерства.

Ще, додає голова ради громадської організації «Асоціація медиків Революції Гідності» А. Гук, все має робитися під наглядом громадськості, волонтерів, відповідних наглядових рад у кожному закладі охорони здоров'я.

Крім того, без економічного зростання промисловості та сільського господарства, які забезпечать людей високооплачуваною роботою та дадуть можливість наповнити Держбюджет, щоб можна було забезпечити достатнє фінансування МОЗ, реформа не буде ефективною, наголошує віце-президент Академії економічних наук України А. Пешко. Проблема української системи охорони здоров'я не в її неповноцінності, а в недостатньому її фінансуванні, що абсолютно не відповідає сучасним світовим вимогам, зазначив експерт.

Чи готова Україна до впровадження медичного страхування, чи варто починати впроваджувати медичне страхування з первинної ланки надання медичної допомоги, яким чином має відбуватися перехід до медичного страхування, у якому вигляді вбачають медичне страхування парламентарі, які альтернативи пропонують урядовці, що готова запропонувати медична та громадська спільнота – ці та інші актуальні теми впровадження медичного страхування в Україні обговорювалися на Міжнародному форумі «Менеджмент в охороні здоров'я», який проходив 18–20 жовтня 2016 р. у Києві.

У розвинутих країнах загалом діють три моделі страхової медицини. Одна з найвідоміших – американська, де кожен страхується самостійно в приватних страхових компаніях, хоча частину внесків може покривати і роботодавець. У середньому поліс коштує 200–300 дол. на місяць, при цьому звичайні візити до лікаря залишаються платними – 25 дол. за прийом, а витрати на лікарню страховик починає покривати, тільки коли вони перевищують тисячу доларів. У двох інших моделях задіяно державне страхування. У німецькій страховим внеском обкладається роботодавець: поки працюєш – застрахований ти і твоя сім'я. Британська модель створена з філософією, що медицина та інші соціальні послуги – право громадян. Людина застрахована не тому, що працює, а тому, що є громадянином країни. Це є солідарна система. Тобто всі платять податки – всі мають блага. Ця сама філософія поширилася частиною країн Європи (Скандинавія, Іспанія, Угорщина).

Обов'язкова форма медичного страхування використовується, як правило, у тих країнах, де переважне значення має громадська охорона здоров'я, а добровільна – там, де поширені приватні страхові програми. Принцип обов'язкового медичного страхування діє у Франції, Канаді, Німеччині, Нідерландах. В Ізраїлі та Швейцарії переважає добровільне страхування здоров'я, а обов'язкове існує лише відносно осіб окремих професій.

У міжнародній практиці страховиком у системі обов'язкового медичного страхування виступають в одних країнах (наприклад Польща, Естонія, Словаччина) – державні фонди страхування, в інших (Чехія, Ізраїль, Голландія) – страхові компанії. Кожний підхід до визначення страховика має свої «за» та «проти».

Страхова медична система Німеччини, якій вже понад 100 років, є однією з найдосконаліших у світі. Вона об'єднує близько 70 млн людей, незалежно від

віку, соціального статусу, чи громадянства.

Усі пацієнти в Німеччині – застраховані, а близько 90 % мають державі страховки. Як тільки людина реєструється на роботі, вона обирає будь-яку страхову компанію, а роботодавець зобов'язаний повідомити страховика, що людина починає в них працювати, зазначає керівник страхової компанії Б. Лемке.

Коштує страхування приблизно 15 % від розміру заробітної плати. Майже половину суми сплачує роботодавець. Якщо ж, наприклад, жінка є домогосподаркою, то і вона, і діти, отримують страховку, яка прив'язана до поліса чоловіка. Свої державні страховки мають також пенсіонери, студенти і безробітні.

Послуги медичної страховки в Німеччині надають спеціальні організації, так звані лікарняні каси (Krankenkasse). На сьогодні в Німеччині близько 150 державних страхових компаній, що надають медичне страхування. Згідно із законом якість медичних послуг не може залежати від того, у яку касу платить бюргер страхові внески. Приблизно 95 % послуг, що надаються касами, повинні бути абсолютно однаковими. Решта 5 % послуг містять оплату різних нетрадиційних методів лікування або якісь додаткові сервіси.

Всі основні медичні послуги надаються безкоштовно. Вибір лікарняної каси – справа суто особиста.

У Німеччині працює три типи лікарів. Одні є медиками в лікарнях – вони отримують високу зарплатню і працюють по 40 годин на тиждень. Інші – працюють у приватній практиці, тому самостійно вирішують скільки годин можуть працювати. Третій тип лікарів – це фахівці, які працюють у територіальних управліннях. Вони перевіряють, наприклад, дитсадки та школи.

Коли житель Німеччини занедужав або хоче проконсультуватися з лікарем щодо свого здоров'я, то спершу йде до терапевта. Якщо терапевт вважає за потрібне скерувати пацієнта до профільного лікаря, то саме він виписує направлення до фахівця. Якщо ж і фахівець не може вилікувати людину через складність хвороби, пацієнта скеровують в Університетську клініку. У Німеччині працює 37 університетських клінік. Вони обслуговують хворих з усієї країни та з-за кордону.

Крім державних лікарняних кас існують і приватні. У них система оплати влаштована трохи інакше. Спочатку хворий самостійно сплачує за лікування, потім посилає рахунки в страхову компанію, яка повертає йому гроші.

Завдяки такій системі страхування в Німеччині немає проблем з отриманням необхідного медичного забезпечення. Але недоліки в цій системі все ж є. Наприклад, виробники медичного обладнання або постачальники послуг непомірно задирають ціни, розраховуючи на те, що платять то за послуги не пацієнти, а страхові компанії.

Однією з найкращих у світі по праву вважається організація охорони здоров'я в Швейцарії: медичні послуги, що надаються в країні, користуються популярністю в усьому світі. Швейцарія посідає друге місце, поступаючись лише США, за кількістю грошових коштів, що виділяються з держбюджету на медичні потреби.

Охорона здоров'я країни заснована на страхуванні, тобто діє система

обов'язкового медичного страхування. Всього страховиків (приватних і державних лікарняних кас), що забезпечують послуги обов'язкового медичного страхування, у Швейцарії 130.

Всі особи, що проживають на території Швейцарії, незалежно від віку і громадянства, повинні мати полюс медичного страхування. Така вимога поширюється, у тому числі, і на сезонних та інших іноземних працівників, які працюють у Швейцарії не менше трьох місяців і не мають у своєму розпорядженні зарубіжної страховкою, що має дію на території Швейцарії.

Страховий внесок кожен громадянин повинен вносити особисто в лікарняну касу, яку він обирає самостійно. На відміну від більшості інших країн, величина страхової премії не має відношення до його доходів і не виплачується роботодавцем навіть частково, а залежить від обраного типу страхування, страховика, віку і статі, а також місця проживання (в містах вартість страховки більше, що пов'язано з тим, що у великих населених пунктах людина частіше схильна до захворювання і послуги лікарів набагато дорожче, ніж у сільській місцевості). Істотна різниця у величині страхових внесків існує лише для тих громадян, які належать до малозабезпечених верств населення – за них страховку сплачують кантони або федерація.

Неприємною особливістю швейцарської охорони здоров'я є те, що послуги швидкої допомоги не входять у базовий пакет страхування і є досить дорогими (послуги обійдуться не менше ніж у 600 франків). Тому, при нещасних випадках пацієнт намагається дістатися лікарні самостійно.

У Бельгії в системі медичного страхування працює один державний фонд і шість загальнонаціональних спілок страхових фондів: католицький, соціалістичний, ліберальний, професійний, незалежний і допоміжний, основний обов'язок яких – відшкодовувати громадянам витрати на медичне обслуговування. Таким чином, 98 % бельгійців охоплено обов'язковим медичним страхуванням і тільки 1 % – приватним.

Послуги, які покриваються обов'язковим медичним страхуванням, становлять близько 8 тис. пунктів, кожен з яких має певний ідентифікаційний номер, рівень компенсації та договірну плату.

Безкоштовне лікування в Ізраїлі не можна отримати без громадянства. Іноземці не мають права на будь-які медичні послуги, що надаються в Ізраїлі державною системою охорони здоров'я безкоштовно. Їм рекомендують мати страховку міжнародного зразка, яка забезпечить медичну допомогу висококваліфікованого рівня. У країні функціонує система лікарняних кас. Їх усього чотири, громадянин Ізраїлю може записатися в одну з них за бажанням. Вони виконують функції страхових компаній. Кожен громадянин Ізраїлю відраховує в Інститут національного страхування певний відсоток від своїх доходів, звідти кошти надходять у лікарняні каси.

Пацієнти, які залишилися незадоволені медпослугами, наданими своєю касою, можуть поміняти її два рази на рік – восени та навесні. Таким чином, між лікарняними касами постійно відбувається жорстка конкурентна боротьба.

Відповідаючи на актуальне в українському суспільстві питання «яку модель МОЗ взяло за орієнтир», реформатори зазначають, що подібна система медичного страхування працює, наприклад, у Великій Британії.

Державне медичне страхування для громадян Великої Британії безкоштовне й покриває всі види медичних послуг і лікарських препаратів, призначені лікарем.

Організацією надання медичного обслуговування опікується Національна служба охорони здоров'я (National Health Service – NHS) – державна організація, яка оплачує амбулаторне та стаціонарне лікування, послуги лікарів загальної практики, вузькопрофільних фахівців, лікарські засоби, стоматологічні послуги, реабілітацію тощо. Основне фінансування NHS відбувається за рахунок податкових надходжень, лише частково із страхових внесків і зборів з пацієнтів. Державне медстрахування у Великій Британії має свої недоліки. Наприклад, пацієнти змушені тривалий час очікувати на проведення необхідної процедури, не можуть обирати час, лікаря та медичну установу.

На сьогодні дуже важливо, щоб Україна при запровадженні страхової медицини перейняла позитивний світовий досвід та врахувала помилки, через які пройшли інші країни, але враховуючи наші ментальні, історичні, культурні та інші особливості.

Напевно, Україні слід врахувати і той факт, що системи охорони здоров'я багатьох країн перебувають під тиском постійного збільшення витрат. Так, зростання витрат у країнах-членах ЄС за останні 10 років було обумовлене не лише політичними рішеннями, покликаними розширити доступ населення до якісного лікування, а й об'єктивними причинами – розробкою інноваційних методів лікування та лікарських засобів. Чи готова наша держава до таких викликів, адже сьогодні на систему охорони здоров'я Україна готова виділити лише 2,5 % ВВП.

Таким чином, впровадження страхової медицини – важливий і необхідний крок. Упровадження в Україні системи загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування сприятиме забезпеченню доступності медичної допомоги, зміцненню здоров'я та подовженню тривалості життя населення України, створить передумови для розвитку конкуренції в системі охорони здоров'я, збільшить інвестиційну привабливість вітчизняної системи охорони здоров'я та підвищить якісний рівень медичного обслуговування. А для цього потрібно чітко виписати й узгодити необхідну нормативну базу, розробити та затвердити всі протоколи надання медичної допомоги (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); веб-портал Урядовий портал (<http://www.kmi.gov.ua/>); офіційний веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України (<http://www.moz.gov.ua/>); сайт Благодійної організації «Лікарняна каса Полтавщини» (<http://www.poltavalk.com.ua>); газета «Дзеркало тижня. Україна» (<http://dt.ua>); портал Файненс.ЮА (<http://finance.ua>); Фориншурер: медицинское страхование (<http://med-insurance.com.ua>); газета Закон і Бізнес (<http://zib.com.ua>); сайт TRISTAR.com.ua (<http://tristar.com.ua>); Телеканал новини «24» (<http://24tv.ua>); Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua>); офіційний веб-портал Федерації професійних спілок України (<http://fpsu.org.ua>); веб-портал Racurs.ua (<http://ua.racurs.ua>); сайт «Слово і Діло» (<http://www.slovoidilo.ua>); проект People&Countries (<http://peopleandcountries.com>).*

Закон «Про лобізм» – удар по корупції в Україні

Верховна Рада зареєструвала законопроект № 5144 «Про лобізм» (у співавторстві семи депутатів і одного правозахисника), головною метою якого є законодавче врегулювання лобізму та забезпечення над ним державного й громадського контролю. Документ кваліфікує діяльність лобістів як легальний демократичний шлях взаємодії влади і суспільства, створює законодавчі бар'єри для зловживань і корупції, захищає органи державної влади від незаконних дій, а також сприяє підвищенню професіоналізму і відповідальності посадовців під час розробки та реалізації державної політики. Крім того, він встановлює обмеження з лобіювання інтересів держав-агресорів, зовнішньої та внутрішньої політики держави, мови, релігії, дій Президента України, судової гілки влади і силових структур; створює ефективні механізми контролю за лобістами та їх стосунками з органами державної влади й органами місцевого самоврядування; унеможливує відмивання коштів через надання фіктивних послуг лобізму. За словами авторів законопроекту, легалізація лобізму допоможе виявити інтереси, що стоять за будь-яким проектом закону або рішенням, визначити, хто його лобіює і хто стоїть за лобістами, виявити міру залежності чи незалежності представників влади, а також надасть громадянам більше інформації про їхню діяльність.

Проте питання щодо формування правового механізму лобістської діяльності, її правового забезпечення для вітчизняної наукової спільноти та законотворчості не є новими. Більш того, саме з привнесенням елемента правового регулювання в цю сферу правова наука й почала займатися вивченням лобіювання. Особливо потужним каталізатором цього процесу стала підготовка в окремих країнах, зокрема Східної Європи, спеціальних правових актів, які були покликані врегулювати таку діяльність. На жаль, слід констатувати, що у вітчизняних реаліях фактор досягнення формальних показників прогресивності національного законодавства та його відповідності західним стандартам часто-густо переважає всі інші необхідні передумови правового регулювання – об'єктивні особливості суспільних відносин, загальносоціальні потреби та інтереси громадян.

Як відомо, раніше вже були спроби законодавчого регулювання лобістської діяльності в органах державної влади, і до Верховної Ради вносилися проекти законів: «Про лобіювання в Україні», «Про правовий статус груп, об'єднаних спільними інтересами (лобістських груп) у Верховній Раді України», «Про діяльність лобістів у Верховній Раді України». Однак жодну з ініціатив не було підтримано. Сьогодні ідея ухвалення спеціального закону про лобіювання знову обговорюється. Інститут професійного лобіювання та адвокати, а також деякі народні депутати запропонували проект закону «Про лобіювання», серед задекларованих завдань якого забезпечення реалізації конституційного права громадян брати участь в керуванні державними справами, зокрема, шляхом визначення правових основ лобіювання, а також мінімізація проявів корупції, корупційних діянь і злочинів у сфері службової

діяльності в процесі прийняття органами державної влади, їх посадовими і службовими особами нормативно-правових актів.

М. Бризицький, помічник судді Львівського апеляційного адміністративного суду, аспірант кафедри теорії і філософії права ЛНУ ім. І.Франка, зазначає: «Готуючи черговий проект, спрямований на регуляцію лобістської діяльності, законодавці намагаються скопіювати модель, існуючу в окремих західних країнах. Водночас, автори таких ініціатив не завжди розуміють, як зможуть ці механізми працювати за наших реалій, особливо враховуючи безпрецедентне поширення в Україні корупційних зв'язків, які виявляються не лише більш “дешевими”, але й більш ефективними, ніж складний процес лобіювання».

Політологи також вважають, що спроба законодавчого реформування цієї сфери приречена на провал, адже запропонована концепція законодавчого регулювання лобістської діяльності містить серйозні невідповідності між задекларованими завданнями та правовими засобами їх досягнення, а більшість цих завдань перебуває за межами обраного предмета правового регулювання, вони є популістськими й часто взагалі нездійсненними за умов високого рівня корупції.

А на думку політолога О. Радчука, «закон про лобізм навряд чи вирішить усі проблеми з практикою здійснення незаконного впливу на ухвалення будь-яких рішень. Якщо бізнес і професійні компанії-лобісти можуть бути зацікавлені в подібних нововведеннях, то наразі політичні гравці чинитимуть істотний опір. Адже йдеться, передусім, про відкритість і можливі неприємні наслідки для репутації конкретної зацікавленої особи або групи впливу». Прийняття такого закону, зауважує фахівець, матиме однозначно негативний ефект з точки зору як даремного використання ресурсів та державно-владного впливу, так і створення додаткових бар'єрів на шляху розвитку галузі лобіювання загалом, а також сприятиме зростанню рівня правового нігілізму в суспільстві.

Голова правління центру протидії корупції В. Шабунін вважає: «Цей закон не зможе боротися з корупцією, тому що обмежуватиме тих людей, які лобіюють прозоро, чисто. А ті, хто лобіюють за гроші, підкуповуючи народних депутатів, так це і робитимуть надалі, тому що порушують не закон про лобіювання, а лише наявну в Кримінальному кодексі статтю. Це насправді не реформа, а звичайна спроба видати піар-акцію за реформу. Закон про лобіювання не діятиме без дієвої судової системи».

Одним з найсуттєвіших недоліків законопроекту є те, що до об'єктів лобіювання не належать нормативно-правові акти Президента України. Але ж Президент є суб'єктом законодавчої ініціативи, а отже, його акти, у тому числі й законопроекти, теж мають бути об'єктами лобіювання. Іншим недоопрацюванням законопроекту є обмеження в реєстрації суб'єктів лобіювання. Наприклад, бути включеними до реєстру лобістів мають можливість фізичні особи, які мешкають в Україні не менше п'яти років, але при цьому не зареєстровані на тимчасово-окупованій території або в зоні АТО. Також не можуть бути внесеними у реєстр лобістів й юридичні особи, які зареєстровані в Криму або в зоні АТО, та будь-хто з часткових власників цієї

юрособи, зареєстрований на цих територіях. Таким чином, законодавець позбавляє можливості представляти свої законні інтереси кримчан і донеччан. Це є прямим обмеженням за територіальною ознакою, і отже, така норма не може бути наявною в українському законодавстві. Також поза увагою законодавців залишилися й громадські організації, асоціації та профспілки, які нині і створюються з метою представлення інтересів своїх членів.

Юрист, партнер адвокатського об'єднання Arzinger, Л. Синичкіна наголошує: «Закон не має бути обмежувальним, інакше знижується вірогідність виходу лобістів з тіні. Законодавець повинен дати визначення поняттю “лобізм”, наділити його юридичною природою та закласти спеціальні мотиваційні механізми, аби людям стало вигідно називати себе лобістами, згідно із законом. Звичайно, недостатньо лише ухвалити хороший закон, важливо, щоб він неодмінно виконувався, бо вже маємо приклад з антикорупційними законами, що їх правоохоронні органи просто ігнорують. Із законом про лобізм є такий же ризик. Якщо у реальності не з'явиться кримінальних справ і фінансових санкцій до порушників, закон буде мертвонародженим – його ніхто не стане виконувати!»

Об'єктом маніпуляції також є прописана норма про обов'язкову фіксацію будь-яких зустрічей і переговорів між лобістом та представником влади. Проблема тут не лише у фіксації, а й також і в обов'язковій публікації цих матеріалів у реєстрі. Ця норма порушить принципи комерційної конфіденційності підприємств, а також створить ґрунт для маніпуляцій. Одним з негативних моментів підготовленого законопроекту є й занадто низький розмір мита за внесення суб'єкта лобіювання у відповідний реєстр – всього одна мінімальна зарплата, що призведе до появи натовпу людей, які отримають відповідні «ліцензії», хоча на практиці і не вестимуть лобістської діяльності.

За словами науковців, законопроект є занадто «сирим» для прийняття, бо не відповідає європейському досвіду і європейській практиці. Він призведе лише до ще більшого хаосу у сфері лобіювання, а зовсім не до стандартизації лобізму. Законодавче закріплення лобістської діяльності має бути чинником, що значною мірою визначає ефективність взаємодії між діловим співтовариством і органами державної влади. Але сам факт прийняття одного тільки законодавчого акта ще не в змозі у корені змінити ситуацію.

Як зазначає М. Ставнічук, науковець, член Венеціанської комісії, «навіть чи сьогодні в Україні є повне розуміння необхідності впровадження лобізму як складовій частині політично-демократичного процесу. Наразі є необхідність серйозно розробити систему законодавства, яка б інституцілізувала лобізм в Україні, надала б йому абсолютно цивілізованих рамок, аби дійсно з користю для суспільства та економіки використати цей демократичний інститут, що вже давно функціонує у тих же європейських країнах. У нас лобізм вже існує, але немов у кривому дзеркалі. Корупційна складова, на жаль, є присутньою в ньому у вигляді характерної діяльності тих або інших груп, які не завжди враховують екологічні, соціальні, економічні чинники».

Тож чи зможе черговий законопроект про лобізм дійсно викоренити корупцію в рядах вищих ешелонів влади, якщо виведе лобістський ринок з підпілля? Адже в самому українському суспільстві вже саме поняття лобізму

сприймається як певна корупційна діяльність! Проте без регулювання цього ринку послуг хоч якось вивести його з «тіні» буде й надалі дуже важко, а поки цього не буде зроблено, лобізм тісно переплітатиметься з корупцією. За задумом авторів законопроекту, законодавче закріплення лобізму допоможе як у боротьбі з корупцією, так і в наповненні бюджету, адже компанії, що просуватимуть чийсь інтереси, обов'язково мають платити податки, а профільні правоохоронні органи завжди зможуть чітко перевірити, чим саме займається той або інший лобіст. Щоправда, як змінити ставлення до подібних послуг у суспільстві, автори законів не пояснюють. Та й сам закон навряд чи змінить суть стосунків у політичному істеблішменті. Без кроків з демонополізації економіки та інших істотних змін, таких, як зняття депутатської недоторканності, реальне засудження корупціонерів тощо, встановити нові «правила гри» на ринку професійного політичного лобізму навряд чи вдасться. Треба також зазначити, що в порівнянні з хабарництвом лобіювання є вищою, можна навіть сказати «витонченою», формою впливу на прийняття офіційних правових актів. До того ж у більшості випадків лобіювання є більш витратним і менш ефективним. Як наслідок, за умови перевищення в суспільстві «припустимого» рівня корупції, лобіювання стає ресурсно не вигідним, а отже, незатребуваним інструментом, що використовуватиметься лише поодинокими ентузіастами.

Циклічність повернення наукової думки до питання юридичної формалізації лобіювання, а також спірний досвід функціонування Закону України «Про очищення влади» підтверджують необхідність надзвичайно обережного та виваженого розпорядження таким ресурсом, як лобізм, оскільки помилка може унеможливити розвиток інституту лобіювання в Україні (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://regert.net>; <http://civic.kmu.gov.ua>; <http://www.epravda.com.ua/>; <http://ukrainepravo.com/>; <https://www.slovoidilo.ua/>; <http://grukraine.com.ua/>*).

О. Бусол, д-р юрид. наук, ст. наук. співроб., ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Державне фінансування політичних партій в Україні – за європейським зразком

Державне фінансування у європейських державах починає активно застосовуватись із середини 50-х років і одержує особливо широке поширення в останні два десятиліття. Впровадження державного фінансування політичних партій у країнах Європи було обумовлено перш за все необхідністю обмеження впливу приватних осіб (небезпека лобіювання інтересів тієї чи іншої групи капіталу) та іноземних організацій (що неприпустимо з огляду на національну безпеку країни) на партійну діяльність.

Державне пряме фінансування політичних партій у Європі здійснюється на таких умовах і принципах дії. Так, у Греції партія фінансується, якщо вона: 1) брала участь в останніх виборах й отримала 3 % голосів; 2) має список

кандидатів не менше ніж у 2/3 виборчих округів; 3) отримала не менше 5–6 % голосів, залежно від статуту коаліції. Загальна ставка: у 1990 р. – 0.001 % державного бюджету; 900 млн драхм (6 млн дол. США), 10 % з яких розподіляються порівну, інші – пропорційно до кількості дійсних голосів, що отримані на останніх парламентських виборах. У випадку коаліції – сума розподіляється за угодою між партіями.

В Італії фінансування виділяється згідно з відсотковим співвідношенням місць, отриманих партіями, за які віддано більше 4 % дійсних голосів або які мали не менше одного кандидата від одномандатного виборчого округу при мінімумі в 3 % на національному рівні. Частина дотацій розподіляється порівну між усіма партіями в парламенті. Виділяються спеціальні кошти для парламентських партійних фракцій. Партії, що надають список кандидатів більш ніж у 2/3 виборчих округів й набрали не менш ніж 300 000 голосів або 2 % від загальної кількості голосів. Загальна ставка: 30 млрд лір (приблизно 26 млн дол. США) 20 % загальної суми, поділеної порівну. Інші – розподіляються згідно з кількістю отриманих голосів. Крім того, виділяють кошти на управлінські видатки, що розподілені таким же чином (дорівнюють 72,7 млн дол. США на рік).

У Швеції підтримка партії відбувається, якщо партія набрала не менше 2,5 % голосів на двох останніх виборах, головне обґрунтування – партія отримала більш ніж 4 % голосів. Додаткове обґрунтування – на основі кількості місць у парламенті від кожної партії. Загальна ставка становить усього = 132.2 SEK (=24 млн дол. США).

У Польщі підтримка партій, що потрапили в парламент, здійснюється пропорційно до кількості здобутих нею депутатських місць у парламенті. Величина дотації вираховується відповідно до формули: $D_p = W/560 * M$, де D_p – розмір дотації; W – сума витрат на політичну кампанію політичної партії; M – кількість здобутих партією місць у Сеймі та Сенаті; 560 – кількість депутатів обох палат.

У Бельгії пряме фінансування полягає у державній підтримці політичних партій залежно від кількості отриманих голосів. Може реалізовуватися щорічно в розмірі 50 млн бельгійських франків + 50 бельгійських франків за кожен відданий голос.

У Данії пряме фінансування полягає у державній підтримці всім партіям; обсяг коштів залежить від кількості голосів. З 1998 р. за кожен голос почало надаватись 20,5 датських крон (2,75 євро); ця сума щорічно зростає приблизно на 2 %.

У Чехії відшкодування здійснюється тільки за участь у виборах до палати депутатів, для політичних суб'єктів, які набрали не менше як 1,5 % з максимально можливої кількості голосів. Сума відшкодування становить 100 чеських крон за 1 голос.

У Словаччині існує тільки відшкодування витрат, пов'язаних з виборами. До участі у виборах реєструються політичні партії та рухи, які вносять політичну заставу в обсязі 0,5 млн слов. крон (за умови отримання 2 % голосів виборців застава повертається). Партіям, які наберуть 3 % голосів з бюджету, виплачується винагорода в сумі 1 % середньомісячної заробітної плати (172

слов. крони) за кожен отриманий голос.

У Болгарії, Австрії, Угорщині державне фінансування отримують партії, які представлені в парламенті. Розмір фінансової допомоги надається залежно від отриманих партією на виборах голосів. Партії, не представлені в парламенті, не мають державного фінансування, при цьому всі партії зобов'язані представити дані про свої фінанси.

У Норвегії, Фінляндії, Португалії пряме фінансування полягає у диференційованому фінансуванні, відповідно до нього найкращі умови фінансування у партій-переможців. Рівень фінансових надходжень, що їх отримують партії, пропорційно відповідає рівню їхньої підтримки серед виборців. Такі ж самі умови державного фінансування політичних партій.

У Нідерландах пряме державне фінансування не запроваджене. При непряму державному фінансуванні в цій державі внески приватних осіб не оподатковуються: якщо вони становлять від 1 до 10 % валового річного прибутку. Корпоративні внески, що перевищують 500 гульденів і до 6 % від загального обсягу прибутку, підлягають вирахуванню з податку.

Проте, як показує європейська практика, навіть у найбільш розвинутій системі регулювання фінансування виборчих кампаній, як правило, у кандидатів та політичних партій завжди знаходяться можливості залучення додаткових фінансових ресурсів, на використання яких не поширюються встановлені заборони та обмеження. Особливо великі такі можливості у політичних партій. Практично в усіх країнах у різні часи мали місце прояви корупції у виборчому процесі у формі отримування політичними партіями й кандидатами значної матеріальної та фінансової підтримки в обмін на обіцянку здійснювати політичне сприяння цим організаціям та особам у майбутньому.

В Україні однією з найвагоміших причин недовіри громадян до партій, за даними соціологів коливається від 68,3 % (квітень 2014 р.) до 72 % (грудень 2015 р.), є тіньове фінансування. На виправлення цієї ситуації 8 жовтня 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон 731-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», спрямований на запобігання і протидію політичній корупції. Цей Закон, на думку його ініціаторів, створює достатні передумови для проведення реформи з прозорості фінансів політичних партій, кінцева мета якої – це встановлення довіри виборців до партій.

Закон встановлює державне фінансування політичних партій з 1 липня 2016 р. Цим нормативно-правовим актом внесено зміни до таких законодавчих актів України:

Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема, доповнення глави 15-А статтею 212-21, якою встановлено адміністративну відповідальність за порушення порядку подання фінансового звіту про надходження й використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;

Кримінального кодексу України, де закріплено зміни, які стосуються питань порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 159-1). У Примітці цього нормативно-правового акта встановлено, що великим розміром у

цій статті визнається розмір суми грошових коштів, вартість майна, пільг, послуг, позик, переваг, нематеріальних активів, будь-яких інших вигод нематеріального чи негрошового характеру, що у два чи більше разів перевищує встановлений законом максимальний розмір внеску на підтримку політичної партії чи максимальний розмір фінансової (матеріальної) підтримки на здійснення передвиборної агітації або агітації з референдуму;

Закону України «Про політичні партії в Україні», стаття 8 доповнена положеннями, які регламентують «8-1) порядок здійснення внутрішньопартійного фінансового контролю (аудиту) за надходженнями і витратами політичної партії, її місцевих організацій, а також порядок утворення (призначення на посаду та звільнення з посади), повноваження і термін повноважень органів чи посадових осіб, відповідальних за здійснення такого контролю (аудиту); 8-2) порядок залучення аудиторської фірми для проведення зовнішнього незалежного фінансового аудиту звітності про доходи, майно, витрати і фінансові зобов'язання політичної партії, її місцевих організацій»; Згідно зі ст. 14 надання матеріальної та фінансової підтримки політичним партіям здійснюється у формі: 1) внесків на підтримку партій; 2) державного фінансування статутної діяльності політичних партій у порядку, встановленому цим та іншими законами України.

За Законом, внеском на підтримку політичної партії є грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, позики (кредити), нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального або негрошового характеру, у тому числі членські внески членів політичної партії, спонсорство третіми особами заходів чи іншої діяльності на підтримку політичної партії, товари, роботи, послуги, надані або отримані безоплатно чи на пільгових умовах (за ціною, нижчою за ринкову вартість ідентичних або подібних робіт, товарів та послуг на відповідному ринку), отримані політичною партією, її зареєстрованою в установленому порядку місцевою організацією, пов'язаною особою політичної партії чи її місцевої організації, висунутим політичною партією чи її місцевою організацією кандидатом на виборах народних депутатів України, виборах Президента України, місцевих виборах (шляхом перерахування або переказування до виборчого фонду на відповідних виборах) або надані політичній партії, зареєстрованій в установленому порядку місцевій організації політичної партії, пов'язаній особі політичної партії чи її місцевої організації, висунутому політичною партією чи її місцевою організацією кандидату на виборах народних депутатів України, виборах Президента України, місцевих виборах (шляхом перерахування або переказування до виборчого фонду на відповідних виборах).

Стаття 15 Закону встановлює обмеження у здійсненні внесків на підтримку політичних партій. Принципово важливим є доповнення законодавчого акта новим розділом IV-1 «Державне фінансування політичних партій».

Отже, майже через рік після прийняття зазначеного Закону, 20 вересня 2016 р. у Києві відбувся форум «Прозорі фінанси партій: шляхи імплементації закону». Протягом заходу лідери та члени політичних партій, представники Національного агентства з питань протидії корупції, лідери громадських організацій дискутували про шляхи впровадження реформи з прозорості

партійних фінансів. Форум провела антикорупційна громадська організація Transparency International Україна за підтримки Представництва Фонду Фрідріха Науманна в Україні та Міжнародного фонду «Відродження». Дискусія відбулася між політичними партіями, членами Національного агентства з питань запобігання корупції, громадськими організаціями з метою консолідації зусиль щодо прискорення виконання норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції». За результатами обговорення заплановано формування дорожньої карти імплементації цього Закону, відповідальність за реалізацію якої візьмуть на себе лідери політичних партій, представлених у парламенті, Національне агентство з питань запобігання корупції, громадські організації.

Як зазначив М. Колесников, за останні 15 років це вже друга спроба запровадження державного фінансування партій та прозорості їхніх фінансів. У перший раз партії здебільшого проігнорували закон, а гроші так жодного разу не були виділені з державного бюджету. Цього разу більшість партій подали свої звіти і у найближчий час отримують перший транш у розмірі 25 % від запланованої суми. Також несправедливою є норма про те, що поточно, до наступних виборів, фінансуватимуться тільки парламентські партії, при загальній нормі у 2 % голосів виборців для отримання фінансування. Тому повноцінно закон запрацює тільки після наступних виборів до Верховної Ради України.

Керівник напряму «Прозорі публічні фінанси» в ТІ Україна А. Волошина висловила думку, що політики часто готові поступатися власними політичними інтересами заради того, щоб догодити олігархам, які їх фінансують. При цьому вони часто вдаються до корупційних схем. Саме тому і виникла необхідність у прийнятті закону щодо запобігання і протидії політичній корупції.

Виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» Є. Бистрицький зауважує, що на сьогодні партіям потрібні кошти на розбудову власної структури, відкриття офісів, їх ремонт, агітацію та пропаганду. Партії утримують сайти, телеканали. Їм потрібні кошти на блогерів, якщо треба «роздути» якусь тему в Інтернеті. Високі функціонери, які сидять у парламенті, фінансують з партійних коштів свої маєтки в Конча-Заспі, на Київському морі або ж в інших країнах. Є експерти, які виступають на телеканалах і агітують за ту чи іншу партію, яка дає їм кошти. Як проконтролювати всі статки партії? На його думку, прийняття закону про прозорі публічні фінанси політиків – це лише перший крок до розв'язання проблеми.

Голова Національного агентства з питань запобігання корупції Н. Корчак повідомила, що низка партій скоро отримають від держави перші транші, про витрату яких вони в подальшому мають відзвітуватися. «Опозиційний блок» зробив заяву в медіа про відмову від державного фінансування своєї діяльності, а партія «Батьківщина» поки не надала інформації про те, чи бажає отримувати державні кошти. Н. Корчак припускає, що якщо політична партія не хоче брати державні кошти, можливо, саме її потрібно найбільш ретельно контролювати.

Представник «Опозиційного блоку» О. Вілкул наголосив, що партія не

вважає за доцільне брати кошти в «злиденної держави, де через недофінансування закриваються школи». І що відсутність офіційної заяви до НАЗК про відмову від коштів його політичної сили – це технічне питання.

Народний депутат VII та VIII скликань В. Чумак наполягає на тому, щоб заборонити політичну рекламу на телебаченні: «Партії або мають можливість доступу до телевізійних ефірів за тіньові кошти або не мають такої можливості. Вихід – заборонити політичну рекламу на телебаченні. Адже саме за рахунок тіньових коштів партії підтримують свою конкурентоздатність». Одночасно В. Чумак прогнозує, що таке рішення викличе величезний опір рекламного ринку.

Експерт Інституту політичної освіти О. Солонтай вважає, що один закон про прозоре фінансування політичних партій не є запорукою викорінення політичної корупції. Потрібне доопрацювання закону про вибори у Верховну Раду України, зміни до закону про політичні партії та прийняття закону про медіапрозорість й інші закони.

У цьому контексті зауважимо, що серед найбільш поширених видів непрямого державного фінансування у європейських державах є надання безкоштовного ефірного часу.

У країнах Європи склалося п'ять підходів до розподілу безкоштовного ефірного часу: 1) рівність між партіями незалежно від їхнього розміру і результатів попередніх виборів; 2) розподіл часу на основі кількості кандидатів, висунутих кожною партією на поточних виборах; 3) розподіл, в основному, за результатами попередніх виборів; 4) розподіл на основі сполучення різних принципів. Наприклад, у Нідерландах розподіл здійснюється на основі компромісу між принципом рівності і принципом пріоритетності великих партій, що визначається кількістю місць, що обираються на даних виборах. До проведення виборів Комісаріат із засобів масової інформації може надати додатковий час політичним чи партіям групам, що представили список кандидатів; 5) розподіл часу, що погоджується спеціальним комітетом (представники радіо- і телевізійних компаній). Так, у Великій Британії комітет формується з представників органів по телебаченню і радіомовленню та представників політичних партій. Комітет намагається погодити питання розподілу ефірного часу на справедливій основі. Для цього була вироблена схема, що складається з декількох елементів. По-перше, дві основні партії одержують рівну кількість часу. Кількість часу, виділеного третій партії (ліберальним демократам), визначається додатково за результатами попередніх виборів у місцеві органи влади і на основі опитування суспільної думки. Крім того, відповідно до цієї схеми, третій партії надається така кількість часу, що, з одного боку, менше ніж час, наданий основним партіям, і з іншого – більше за частку, що вона одержала за результатами своєї попередньої чи поточної політичної діяльності. Така схема відбиває той факт, що органи, які курирують телебачення і радіомовлення, мають право винести заключне рішення у відношенні того, що вони вважають розумним розподілом ефірного часу, якщо між політичними партіями не досягнуто якої-небудь угоди. Утім, це рішення може бути оскаржено будь-якою партією в суді. У цьому випадку суддя має вирішувати, що є «справедливим».

Тож актуальною є пропозиція Регіонального філіалу НІСД у м. Харкові

вдосконалити законодавство щодо присутності політичних партій та блоків у медіа-просторі під час виборчих кампаній, спираючись на британський досвід у підході до визначення обсягів такої присутності суб'єктів електорального процесу на радіо та телебаченні та шведський підхід до розв'язання проблеми відсутності незалежної політичної преси. Останній постає у вигляді тимчасового субсидування державою залежних від партій політичних видань задля демократичного висвітлювання ними, у першу чергу, електоральних подій.

Політолог В. Цибулько також вважає, що крім фінансування, важливо також поставити однакові умови доступу політичних сил до медіа-ресурсів. При цьому зазначає, що система державного фінансування партій має і одну небезпеку: ті політичні сили, які отримуватимуть кошти після виборів, перебуватимуть у вигідніших, ніж новостворювані партії умовах. Тому потрібно, крім фінансування партій, обумовити також фінансування нових політичних проектів. Тобто для позапарламентських партій теж має бути певна система фінансування, аби забрати оцю схему нерівності.

С. Таран, політолог, директор Міжнародного інституту демократій, упевнений, що треба рухатися до європейських стандартів функціонування партійних структур. Не можна виключати впровадження американської системи фінансування, коли партії фінансує великий бізнес, але робить це відкрито. Якщо партія фінансується з бюджету, то політики, які потрапляють до парламенту, нікому, крім своїх виборців, нічого не винні. Якщо ж партія фінансується олігархом, то він розглядає її як бізнес-проект, з якого він намагається вибити якнайбільше коштів. Потрібно здешевити політичний процес, заборонити телевізійну політичну рекламу та політичну рекламу на біг-бордах. Слід також серйозно обмежити суму коштів, які політики можуть витратити на виборах.

На думку О. Гараня, історика-міжнародника, політолога, такий законопроект, безперечно, має багато позитивів, однак він самостійно не може унеможливити вплив олігархів на політику. Для цього в Україні також мають бути відкриті партійні списки, має бути прийнятий закон про розкриття кінцевого власника медіа, нерухомоті тощо.

В. Фесенко, кандидат філософських наук, доцент політології, зазначає, що технічно, процедурно впровадити систему державного фінансування партій дуже просто, потрібна лише політична воля. Однак є кілька потенційних проблем. По-перше, це нестача коштів. З іншого боку, сума фінансування партій не може бути зовсім символічною, бо тоді нічого не зміниться. Залежність партій від зовнішнього фінансування ліквідувати повністю, очевидно, не вдасться. Але зменшити її, забрати в лідерів потребу бігати по олігархах і шукати грошей, система державного фінансування партій може.

Експерти безспідставно наголошують, що в умовах економічної та соціальної кризи, тотального обмеження грошей у суспільстві така ініціатива буде сприйматися критично. Однак для того, щоб державне фінансування партій зменшувало їх залежність від олігархів та інших впливів, потрібне формування прозорої фінансової системи. У нас же тіньова економіка, яка призводить до тіньового політичного фінансування. Якщо буде прозоре фінансування партій, ретельний контроль за коштами, які витрачають партії, а також гнучка система

оподаткування в державі, партії зможуть існувати за кошти, які виділятиме їм держава (*За матеріалами: <http://fnst.org/content/prozori-finansi-partiy-shlyahi-implementationi-zakonu>; <http://vgholos.com.ua/>; <http://antikor.com.ua/articles/59246-derhavne-finansuvannja-partij-pljusi-ta-riziki>; <http://old.niss.gov.ua/monitor/juni08/9.htm>*).

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Єфімов, канд. юрид. наук, адвокат, аудитор

Неможливо подати електронну звітність: хто несе відповідальність?

Конституція України у ст. 67 вказує на те, що «кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом», акцентуючи при цьому увагу на порядку та розмірах, яких має дотримуватися платник.

А ст. 36 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) до складу податкового обов'язку включає три складові: обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору. І зробити це слід в порядку і строки, визначені ПКУ та законами з питань митної справи. Отже, щоб «спати спокійно» треба виконати усі три зазначених обов'язки: обчислити, задекларувати та/або сплатити. І при цьому ПКУ встановлює пріоритет податкового обов'язку у порівнянні з іншими обов'язками: «податковий обов'язок є безумовним і першочерговим стосовно інших неподаткових обов'язків платника податків, крім випадків, передбачених законом» (п. 36.3 ст. 36 ПКУ).

За невиконання або навіть неналежне виконання податкового обов'язку настає відповідальність, яку несе платник податків, крім випадків, визначених ПКУ або законами з питань митної справи. Однак детальніше про відповідальність йтиметься нижче.

Наразі ж розглянемо питання виконання податкового обов'язку у частині декларування податку та відповідальності за неналежне виконання чи невиконання цього обов'язку.

Виконання податкового обов'язку у частині декларування податку.

Відповідно до ст. 16 ПКУ платник податків зобов'язаний, у тому числі, «подавати до контролюючих органів у порядку, встановленому податковим та митним законодавством, декларації, звітність та інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів».

Декларування податку, як відомо відбувається шляхом подання документа, назву якого узагальнимо поняттям «податкова декларація», незалежно від юридичних форм (звіт, розрахунок...), оскільки в цьому разі це не принципово. Згідно зі ст. 46 ПКУ податкова декларація – це «документ, що подається платником податків (у тому числі відокремленим підрозділом у випадках, визначених цим Кодексом) контролюючому органу у строки, встановлені

законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата податкового зобов'язання, чи документ, що свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, суми утриманого та/або сплаченого податку». Як видно з визначення, без подання немає декларації. Скільки би разів її не склав та підписав платник податку, своєї назви і юридичного значення як «декларація» цей документ набуває лише у разі та після його подання до контролюючого органу.

Відповідно до ст. 49 ПКУ податкова декларація подається саме контролюючому органу, в якому перебуває на обліку платник податків, за кожний встановлений ПКУ звітний період, в якому виникають об'єкти оподаткування, або у разі наявності показників, які підлягають декларуванню щодо кожного окремого податку, платником якого він є.

П. 49.3 ст. 49 ПКУ встановлює такі способи подання податкової декларації:

- а) особисто платником податків або уповноваженою на це особою;
- б) надсилання поштою з повідомленням про вручення та з описом вкладення;
- в) засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб у порядку, визначеному законодавством.

Якщо два перших способи є зрозумілими та залежать від фактичних фізичних дій платника податку, то подання декларації в електронній формі на практиці може викликати ряд практичних проблем, які треба вирішувати тим, хто це робить саме в такий спосіб. Особливо це є важливим для великих та середніх підприємств, оскільки п. 49.4 ПКУ встановлює, що «платники податків, що належать до великих та середніх підприємств, подають податкові декларації до контролюючого органу в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб у порядку, визначеному законодавством». Тобто перші два способи цим платникам недоступні.

Тож у разі технічної неможливості подати декларацію в електронній формі, платники податків, окрім середніх та великих, можуть подати її особисто або надсиланням поштою, останні ж такого права не мають. Їм у будь-якому разі треба усунути технічні перешкоди подання декларації в електронній формі та подати її.

Тим же, хто має право надіслати декларацію поштою, слід зважити на те, що відповідно до п. 49.5 ПКУ здійснити таке відправлення на адресу відповідного контролюючого органу слід не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення граничного строку подання податкової декларації. Середнім та великим платникам треба усунути перешкоди в поданні декларації в електронній формі і зробити це можна «не пізніше закінчення останньої години дня, в якому спливає такий граничний строк».

Обов'язок контролюючого органу.

Ст. 191 ПКУ серед функцій контролюючих органів зазначає контроль за своєчасністю подання платниками податків та платниками єдиного внеску передбаченої законом звітності (декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів), своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків, зборів, платежів.

Відповідно до п. 49.8 ст. 49 ПКУ «прийняття податкової декларації є обов'язком контролюючого органу». Звісно, що обов'язок такий виникає лише у разі подання декларації платником. Стверджувати, що податковий орган порушив свій обов'язок прийняти декларацію може лише той платник, який вчинив усі залежні від нього дії, спрямовані на подання декларації.

Зазначений у попередньому абзаці обов'язок контролюючого органу вважається виконаним, а декларація в електронній формі вважається прийнятою контролюючим органом, а отже – поданою платником, за наявності у платника квитанції про отримання податкової декларації, або у разі, якщо контролюючий орган із дотриманням вимог п. 49.11 ст.49 ПКУ не надає платнику податків повідомлення про відмову у прийнятті податкової декларації або у певних випадках не надсилає його платнику податків у встановлений цією статтею строк. При цьому «відмова посадової особи контролюючого органу прийняти податкову декларацію з будь-яких причин, не визначених цією статтею, у тому числі висування будь-яких не визначених цією статтею передумов щодо такого прийняття (включаючи зміну показників такої податкової декларації, зменшення або скасування від'ємного значення об'єктів оподаткування, сум бюджетних відшкодувань, незаконного збільшення податкових зобов'язань тощо) забороняється» (п. 49.10 ПКУ).

При цьому письмове повідомлення про відмову у прийнятті податкової декларації із зазначенням причин такої відмови у разі отримання такої податкової декларації, надісланої засобами електронного зв'язку, контролюючий орган має надати протягом п'яти робочих днів з дня її отримання. Підставою для відмови у прийнятті «електронної» декларації п. 49.15 ПКУ встановлює «її заповнення з порушенням норм пунктів 48.3 і 48.4 статті 48 цього Кодексу», тобто з порушенням вимог щодо обов'язкових реквізитів декларації. Інших підстав для відмови у прийнятті «електронної декларації» ПКУ не передбачає.

Ще одним обов'язком щодо прийняття «електронних» декларацій, який ПКУ покладає на ДФС, є обов'язок впровадження та утримання автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності» «для надання послуг з подання за допомогою мережі Інтернет в електронному вигляді звітності, обов'язковість подання якої встановлено законодавством, до міністерств, інших органів державної влади та фондів загальнообов'язкового державного страхування» (п. 49.17 ст. 49 ПКУ).

Отже, платник податків не може виконати свій обов'язок з подання декларації засобами електронного зв'язку у разі не функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності» або у разі отримання повідомлення контролюючого органу про відмову у прийнятті «електронної» декларації. У всіх інших випадках ПКУ вважає, що платник податку має можливість виконати свій податковий обов'язок щодо подання декларації. І якщо він цей обов'язок не виконав, то настає відповідна юридична відповідальність.

У загальному про «податкову» відповідальність.

Відповідно до ст.109 ПКУ, яка визначає поняття «податкове правопорушення», неподання «електронної» декларації цілком підпадає під таке

правопорушення. Його вчинення тягне за собою відповідальність, передбачену ПКУ, а саме – фінансову, яка застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені.

Розмір штрафів, що накладаються за неподання або несвоєчасне подання податкової звітності, встановлено ст. 120 ПКУ. Особливо «вражають» штрафи за неподання платником податків звіту про контрольовані операції та/або документації з трансфертного ціноутворення або невключення до такого звіту інформації про всі здійснені протягом звітного періоду контрольовані операції: 300 розмірів мінімальної заробітної плати – за неподання (несвоєчасне подання) звіту про контрольовані операції.

Для притягнення до відповідальності необхідною є наявність ознак правопорушення, серед яких обов'язковою є вина, як суб'єктивне ставлення порушника до такого правопорушення, а також об'єктивна сторона, яка характеризує саму таку дію, як неправомірну.

Враховуючи, що відповідно до ст. 36 ПКУ подання податкової декларації є складовою податкового обов'язку, а відповідно до ст. 38 ПКУ «виконанням податкового обов'язку визнається сплата в повному обсязі платником відповідних сум податкових зобов'язань у встановлений податковим законодавством строк», то у разі неможливості з об'єктивних і «не дуже об'єктивних» причин подати декларацію, сам факт сплати податку, у сумі в ній вказаній, призводить до виконання податкового обов'язку, включаючи і подання декларації, як складової частини цього обов'язку. Отже, навіть якщо не вдалося подати декларацію вчасно, то, сплативши зазначену в ній суму податку, платник може, посилаючись на ст. 38 ПКУ, стверджувати, що податковий обов'язок ним виконано.

А от вині, як ознаці правопорушення, слід приділити окремо увагу.

Вина, як підстава відповідальності.

Як було вже вказано, вина – це суб'єктивне ставлення особи до вчинюваного нею правопорушення. Вона існує у двох формах: умисел чи необережність. Умисел характеризує таке ставлення правопорушника до вчинюваного ним проступку, коли воно ґрунтується на бажанні вчинити таку дію. У нашому випадку: платник податку свідомо не подає декларацію, розуміючи наслідки такого неподання і бажаючи чи допускаючи їх настання.

Що ж до необережності, то при такій формі вини платник податку, який не подає податкову декларацію ставить до наслідків такого правопорушення байдуже. Йому все рівно настануть якісь негативні наслідки чи ні. Але при обох формах вини йдеться про усвідомлення платником податків того факту, що він вчиняє правопорушення, хоча має можливість цього не робити.

Перекладаючи на мову «подання електронних декларацій», слід наголосити на тому, що платник податку, який має бодай-якусь можливість уникнути правопорушення у вигляді неподання декларації, вчиняє податкове правопорушення і має нести за це відповідальність.

З іншого ж боку, платник податку, який вчинив усі можливі та залежні від нього дії, спрямовані на те, щоб декларацію подати вчасно, не є правопорушником. Так, якщо він намагався відправити засобами електронного зв'язку у мережі Інтернет до «закінчення останньої години дня, в якому спливає

такий граничний строк», (п. 49.5 ПКУ) податкову декларацію та не зміг цього зробити через те, що автоматизована система «Єдине вікно подання електронної звітності» не функціонувала, то такий платник податку не є винним у такому неподанні.

Якщо ж у нього в офісі «не працював» Інтернет або не було світла, то навряд чи такому платнику вдасться уникнути відповідальності, адже можливості підключитися до мережі Інтернет чи скористатися альтернативними джерелами струму майже завжди існують. У такому разі не варто покладатися на те, що суд вважатиме об'єктивною неможливістю надіслати електронну декларацію.

Іншими словами, якщо є бодай якась можливість скористатися Інтернетом та альтернативним джерелом електроенергії, заперечення платника типу «я не зобов'язаний шукати такі можливості» йому не допоможуть. Його вина, нехай навіть у формі необережності, усе ж буде в наявності, а значить і відповідальності йому не уникнути.

Слід вказати, що ПКУ передбачає приклади зняття з платника податків вини за неподання декларації чи несплату податків і тому відсутність вини платника податку як підстава для звільнення його від відповідальності не є чимось дивним для контролюючого органу. Так, наприклад, згідно з п. 49.6 ПКУ «у разі втрати або зіпсуття поштового відправлення чи затримки його вручення контролюючому органу з вини оператора поштового зв'язку, такий оператор несе відповідальність відповідно до закону. У такому разі платник податків звільняється від будь-якої відповідальності за неподання або несвоєчасне подання такої податкової декларації». Отже, відповідальність за неподання декларації не є вже такою безумовною. Певні умови все ж існують.

Як було вже зазначено вище, податковий обов'язок вважається виконаним у результаті сплати податкового зобов'язання, незважаючи навіть на факт неподання декларації. П. 49.7 ПКУ зазначає, що «незалежно від факту втрати або зіпсуття такого поштового відправлення чи затримки його вручення платник податків зобов'язаний сплатити суму податкового зобов'язання, самостійно визначену ним у такій податковій декларації, протягом строків, установлених цим Кодексом». Це правило діє і у разі відмови в прийнятті податкової декларації (п. 49.16 ПКУ).

Навіть несвоєчасне надходження суми податку до бюджету може іноді не тягнути відповідальності для платника податків, якщо вина у цьому не його. Згідно з п.129.6 ПКУ «за порушення строку зарахування податків до бюджетів або державних цільових фондів, установлених Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», з вини банку або органу, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, в якому відкриваються рахунки платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, такий банк/орган сплачує пеню за кожний день прострочення, включаючи день сплати, та штрафні санкції у розмірах, встановлених цим Кодексом, а також несе іншу відповідальність, встановлену цим Кодексом, за порушення порядку своєчасного та повного внесення податків, зборів, платежів до бюджету або державного цільового фонду. При цьому платник податків звільняється від відповідальності за несвоєчасне або перерахування не в

повному обсязі таких податків, зборів та інших платежів до бюджетів та державних цільових фондів, включаючи нараховану пеню або штрафні санкції».

Як доказувати відсутність вини.

Відповідно до ст. 129 Конституції України забезпечення доведеності вини віднесено до основних засад судочинства.

Відповідно до п. 58.2 ПКУ за кожним окремим податком, збором та/або разом із штрафними санкціями, а також за кожною штрафною (фінансовою) санкцією за порушення норм іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на такий контролюючий орган, платнику податків надсилається (вручається) податкове повідомлення-рішення. А згідно з п. 56.1 ПКУ «рішення, прийняті контролюючим органом, можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку».

Оскаржуючи в адміністративному чи в судовому порядку податкове повідомлення-рішення про накладення штрафу за неналежне подання чи неподання податкової декларації, платнику податків варто знати, що п. 56.4 ПКУ покладає саме на контролюючий орган обов'язок доведення того, що будь-яке нарахування, здійснене контролюючим органом, або будь-яке інше рішення контролюючого органу є правомірним. Це якщо йдеться про процедуру адміністративного оскарження.

Згідно з ч. 2 ст. 71 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАСУ), «в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову».

Як висновок.

Але сподіватися на те, що контролюючий орган у процедурі адміністративного чи судового оскарження перейматиметься доведенням вини платника у несвоєчасному поданні податкової декларації, не слід. Та й суд, навряд чи «неупереджено» вимагатиме таких доказів саме від контролюючого органу. Швидше за все, як свідчить сьогоднішня практика, саме платнику податків доведеться довести відсутність порушення податкового законодавства з його боку чи його вини, та відсутність підстав притягнення його до відповідальності.

Для того, щоб уникнути такої відповідальності варто зосередитися на доведенні відсутності двох ознак податкового правопорушення:

Об'єктивної сторони. Тобто слід довести відсутність факту невиконання податкового обов'язку. Оскільки відповідно до ст. 38 ПКУ «виконанням податкового обов'язку визнається сплата в повному обсязі платником відповідних сум податкових зобов'язань у встановлений податковим законодавством строк», то слід своєчасно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену в невчасно поданій чи неподаній податковій декларації, надати відповідні докази такої сплати в суд чи в контролюючий орган, що розглядає скаргу на податкове повідомлення-рішення, та наполягати на тому, що податковий обов'язок є виконаним належним чином (відповідно до вимог ПКУ).

Суб'єктивної сторони. Щодо цієї ознаки слід бути обережнішим, оскільки

сам факт сплати податкового зобов'язання за несвоєчасно поданою податковою декларацією не є прямим доказом відсутності вини платника податку. Хоча усе ж таки й залишається доказом, непрямим. Відсутність вини слід доводити також доказами тих дій, які вчинив платник податку для того, щоб подати податкову декларацію. Перелік таких дій повинен бути вичерпним настільки, щоб суд чи посадова особа контролюючого органу, що розглядає скаргу, не могла назвати ще будь-яку дію, яку міг би вчинити платник податку, але не вчинив. Наприклад, якщо йдеться про збій у роботі автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності», то слід надати докази надсилання податкової декларації засобами електронного зв'язку, та відмови системи її прийняти. Це можуть бути будь-які документи, що підтверджують цей факт, отримані у зворотному порядку від системи в електронному вигляді (квитанції, зворотні повідомлення...). Якщо ж йдеться про технічну неможливість відправити податкову декларацію, викликану технічними недоліками у роботі систем електронного зв'язку, то доказами відсутності вини можуть бути підтвердження фактів не функціонування Інтернету чи відсутність електропостачання особами, що надають відповідні послуги чи постачають електроенергію. Крім того, незважаючи на відсутність права для середніх і великих платників подати податкову декларацію самостійно чи шляхом надсилання через пошту, слід все ж таки такі способи використати. Хоча цей факт не свідчатиме про належне виконання обов'язку подати декларацію, усе ж він свідчатиме про відсутність вини такого неподання (*Персональний сайт Олександра Єфімова (<http://yefimov.com.ua/?p=2194>)*).

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства

Головні зміни

Прес-центр КМУ від 23.11.2016 р.

23 листопада в Кабміні відбувся «дерегуляційний день», результатом якого стало скасування понад 360 застарілих обмежуючих нормативних актів.

Податки та збори

Податки на додану вартість

Лист ГУ ДФС у Полтавській обл. від 21.11.2016 р.

№ 6166/10/16-31-15-01-38 У цьому листі ГУ ДФС у Полтавській області зазначило, що нормами чинного ПКУ передбачається відповідальність за порушення строку реєстрації податкової накладної у вигляді штрафу незалежно від причин, у зв'язку з якими було порушено цей строк.

Податок на прибуток

Лист ДФСУ від 18.11.2016 р.
№ 12293/Ф/99-99-15-02-02-14

При розрахунку суми перевищення відповідно до п. 140.2 ПКУ враховується вся сума нарахованих у бухгалтерському обліку % незалежно від того, чи відображені такі % при формуванні фінансового результату до оподаткування за правилами бухгалтерського обліку.

Єдиний податок

Інформація з офіційного сайту ГУ ДФС
у Луганській області від 24.11.2016 р.

Фізичні особи - іноземці або особи без громадянства, які зареєстровані суб'єктами господарської діяльності, можуть обрати спрощену систему оподаткування, якщо вони відповідають сукупності критеріїв, що передбачені гл. 1 р. XIV ПКУ.

Інформація з офіційного сайту ГУ ДФС
у Тернопільській області від 23.11.2016 р.

ФОП платники єдиного податку, які не отримували протягом звітного періоду доходи та не мають об'єктів оподаткування, що підлягають декларуванню, зобов'язані подавати податкову декларацію платника єдиного податку у строки, передбачені ПКУ.

Інші податки та податкові платежі

Інформація з офіційного сайту ГУ ДФС
у Тернопільській області від 17.11.2016 р.

Неподання платником плати за землю довідки (витягу) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки разом з податковою декларацією за звітний період такої довідки (витягу) не є підставою для відмови у прийнятті податкової декларації з плати за землю.

Державне регулювання

Перевірки, контроль, штрафи

Ухвала ВАСУ від 22.06.2016 р.
по справі № 803/1414/15-а

У разі визнання перевірки незаконною така перевірка відсутня як юридичний факт, що виключає наявність у податкового органу компетенції на прийняття ППР. Висновки акта перевірки не повинні оцінюватися судом, а ППР підлягають скасуванню в силу незаконності перевірки та відсутності правових наслідків такої.

Постанова КМУ від 26.10.2016 р. № 838

Рішення щодо проведення документальних позапланових перевірок з питань відшкодування ПДВ підприємствам, що перереєструвалися з тимчасово окупованої території України або району проведення АТО, буде приймати КМУ.

Лист ДФСУ від 17.11.2016 р.
№ 24817/6/99-99-14-03-03-15

ДФС нагадує, що контролюючим органам забороняється проводити документальні позапланові перевірки, якщо питання, що є предметом такої перевірки, були охоплені під час попередніх перевірок платника податків.

Ліцензії, патенти, дозволи

Наказ Мінюсту від 18.11.2016 р. № 3268/5

Діють 24 нові форми заяв в сфері держреєстрації бізнесу, серед яких, у тому числі, і Заява про держреєстрацію створення юрособи, Заява про державну реєстрацію фізособи підприємця, Заява про держреєстрацію постійно діючого третейського суду і т.д.

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ від 09.11.2016 р.
у справі № 914/1542/15

ВГСУ вважає, що безспірність вимог ініціюючого кредитора підтверджується виключно оригіналами судового рішення та постанови виконавця про відкриття виконавчого провадження, які у такому вигляді мають бути долучені до матеріалів справи.

Постанова ВГСУ від 09.11.2016 р.
у справі № 922/1228/16

ВГСУ зазначив, що майновий спір, стороною якого є боржник щодо якого триває процедура банкрутства, підлягає розгляду у межах такої справи про банкрутство, а не у порядку окремого позовного провадження.

Галузі та сфери діяльності *IT та телекомунікації*

Лист ДФСУ від 04.11.2016 р.
№ 23689/6/99-99-14-05-01-15

У разі якщо покупець замовив товар через Інтернет і розрахувався за нього із застосуванням платіжних систем FORPOST, LiqPay, PayPal, Portmone.com тощо, продавець має видати розрахунковий документ встановленої форми (чек з РРО) та гарантійний талон.

Фінансові послуги

Постанова НБУ від 22.11.2016 р. № 404

Постановою НБУ зроблено виняток із загального порядку контролю за дотриманням максимальної % ставки за зовнішніми кредитами або позиками, які резидент-позичальник залучає від нерезидента-кредитора за участю Експортно-кредитного агентства.

Спирт та тютюн

Постанова КМУ від 09.11.2016 р. № 828

Змінено мінімальні оптово-відпускні і роздрібні ціни на окремі види алкогольних напоїв. Зокрема, мінімальна роздрібна ціна вина виноградного натурального у скляній тарі місткістю 0,7 л або іншій тарі місткістю 1 л – 33 грн, горілки – 348,9 грн за 1 л 100% спирту.

Лист ДФС від 15.11.2016 р.

№ 24600/6/99-95-42-01-15

Роздрібна торгівля виключно столовими винами може здійснюватися суб'єктами господарювання без наявності ліцензій на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями.

Об'єкти правовідносин

Земля

Постанова КМУ від 16.11.2016 р. № 831

Затверджено Методику нормативної грошової оцінки земель сільгосппризначення (як сільськогосподарських угідь, так і несільськогосподарських угідь на землях сільгосппризначення). Постанова набирає чинності через три місяці з дня опублікування.

Постанова КМУ від 23.11.2016 р. № 843

Уряд спростив Типову форму договору оренди землі: відтепер сторони обов'язково мають погодити лише об'єкт оренди, строк дії договору та орендну плату. Передбачена можливість укладання договору оренди на декілька земельних ділянок одного орендодавця.

Постанова КМУ від 23.11.2016 р.

В Державному земельному кадастрі з'явиться нова категорія відомостей – нормативна грошова оцінка земель населених пунктів. Це надасть можливість наповнити ДЗК даними, які наразі існують розрізнено, на місцевому рівні та переважно в паперовому вигляді.

Постанова ВСУ від 09.11.2016 р.

у справі № 922/210/15 - 3-1071гс16

Несвоєчасне виконання власником будівель вимог рішення місцевої ради щодо оформлення оренди земельної ділянки може вважатися судом доказом його вини та, як наслідок, бути підставою для стягнення збитків в розмірі неодержаної орендної плати.

Нерухомість

Постанова КМУ від 16.11.2016 р. № 824

Рішення про надання згоди на списання нерухомого майна, об'єктів незавершеного будівництва (які є в державній власності) приймається суб'єктом управління лише за погодженням з органом приватизації за місцезнаходженням суб'єкта господарювання

Наказ Мініюсту від 21.11.2016 р. № 3276/5

Цим наказом затверджено Вимоги до оформлення заяв у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також Вимоги до оформлення рішень державними реєстраторами прав на нерухоме майно.

Праця

Лист Мінсоцполітики від 08.11.2016 р.

№ 1537/13/84-16

Працівникам, які пропрацювали на підприємстві, в установі, організації менше двох календарних місяців, середня заробітна плата обчислюється виходячи з виплат за фактично відпрацьований час.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ¹

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Вадим Івченко, народний депутат України

Як Аграрна Партія «захищає» селян, обкладаючи їх новими податками

Вже вкотре за сприяння Аграрної партії та її членів у Верховній Раді України зареєстрований законопроект, направлений на підтримку великих агрохолдингів за рахунок селян та дрібних господарств.

Анонсована мета законопроекту №5225 «Щодо удосконалення системи оподаткування у сфері земельних відносин і сільського господарства». - підтримка аграрного сектору економіки, забезпечення сталого розвитку рівня зайнятості сільського господарства та скорочення тіньової економіки і підвищення рівня зайнятості на сільських територіях. Але замість стимулювання розвитку домогосподарств та державної підтримки малим фермерам законопроект передбачає податкові пільги та преференції великим і високорентабельним агрохолдингам із замкнутим циклом виробництва включаючи всі галузі тваринництва, в тому числі надрентабельні, а також зменшення податкового навантаження на латифундистів. Натомість селян та малих фермерів буде обкладено новими податками. Незрозуміло, яким чином

¹ Збережено стиль і граматику оригіналу

обкладення новими податками селян та найменш прибуткових господарств забезпечить скорочення тіньової економіки і підвищення рівня зайнятості в сільській місцевості?!

Давайте детально розглянемо те, що криється за фасадом такої красивої назви.

До тексту законопроекту який мав би зберегти спецрежим оподаткування для галузей, які сьогодні найбільше потребують державної підтримки, незрозумілим чином було внесено норми, щодо запровадження нового обов'язкового податку, а також суттєвого підвищення ставок земельного податку для всіх власників земельних ділянок, паїв і постійних землекористувачів (не менше 0,6% від нормативної грошової оцінки). Сьогодні органи місцевого самоврядування при встановленні такої ставки мають лише верхню відсоткову межу, яка є різною і залежить від декількох факторів, що дозволяє рівномірно та справедливо визначати податкове навантаження на ту чи іншу категорію земель, як правило для сільськогосподарських земель така ставка становить 0,1%, а для земель житлової забудови 0,03%.

Новий обов'язковий податок із назвою “мінімальне податкове соціальне зобов'язання” (МПСЗ) повинні сплачувати ВСІ власники та користувачі (в тому числі орендарі) сільгоспугідь, площа яких перевищує 1 гектар. На сьогодні за чинним законодавством селяни та малі домогосподарства звільнені від сплати податку з доходів отриманих від використання сільгоспугідь, площею до 2 гектар, адже така продукція вирощується з метою задоволення особистих потреб родини, а та частина що реалізується прирівнюється до надлишків.

Це означає, що селяни, домогосподарства та дрібні фермери будуть змушені платити податок, від якого вони сьогодні звільнені, а також в обов'язковому порядку новий податок.

Платіжки за новим податком будуть надходити від податкової, якій байдуже чи використовуєте ви ці землі чи ні, в користуванні є більше 1 гектара – платіть. А якщо грошей не маєте - здавайте землі в оренду. Після прийняття цього законопроекту самостійно господарювати на власній землі стане занадто дорого.

До речі, автори також не забули подбати про великі сільгоспідприємства і передбачили для них преференції у вигляді податкових знижок, а тому податкове навантаження для них не зросте, адже чим більша площа угідь (більше 500 гектарів), тим більшу знижку отримують такі підприємства, що в свою чергу призведе до втрати коштів Державного бюджету України.

Таким чином, увесь податковий тягар за цим законом ляже саме на власників особистих селянських господарств і одноосібників, які заплатять приблизно у 16 разів більше (якщо платили 40 грн., стане 640 грн.). А навантаження на дрібного фермера зросте майже на 20% (додатково 100 грн. за кожен гектар.). І це із розрахунку якщо ви маєте 1 гектар та у разі встановлення мінімальних ставок податків (1% МПСЗ та 0,6% земельного податку). Тобто у платіжці сума може бути і удвічі більша.

Авторами навіть порахована приблизна сума, яку у наступному році планується зібрати з селян та дрібних фермерів. Так за рахунок нового податку – майже 4 млрд. грн., а за рахунок підвищення ставки земельного податку – майже

1,5 млрд. грн.

Пропоную авторам, після того, як селяни отримають нові платіжки, пройтися по селам та із таким же запалом розповідати про «благородну» мету законопроекту, як вони це роблять у Верховній Раді(http://blogs.lb.ua/vadym_ivchenko/350196_yak_agrarna_partiya_zahishchaie_selyan.html). – 2016. – 08.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Денис Монастирський, член Конкурсною комісії з проведення конкурсу на зайняття посад Директора, першого заступника та заступника Директора Державного бюро розслідувань, експерт Українського інституту майбутнього, к.ю.н.

Закон про кримінальні проступки як умова повернення довіри до правоохоронних органів

У 2012 році приймаючи новий Кримінальний процесуальний кодекс України було закріплено, що поряд із кримінальною відповідальністю за злочини має бути запроваджена також відповідальність за кримінальні проступки.

Суть такого запровадження по різному трактується науковцями, але всі погоджуються, що головне призначення виділення окремого виду кримінального правопорушення - кримінальних проступків - полягає у гуманізації кримінального законодавства.

Практики, як і ведеться, більш прагматичні: вони переконані, що призначення поділу кримінальних правопорушень на злочини і кримінальні проступки - у кардинальному спрощенні порядку досудового розслідування кримінальних проступків, що дозволить розвантажити слідчих для розслідування тяжких і особливо тяжких злочинів.

І дійсно, навіть поверховий аналіз навантаження сучасних слідчих свідчить про те, що їх навантаження після набуття чинності нового КПК, наприклад, в Києві та Київській області зросло з 20-50 кримінальних справ на одного слідчого до 200-400 справ, тобто приблизно в 10 разів. При чому значну більшість цих кримінальних проваджень сьогодні складають саме злочини невеликої тяжкості і злочини середньої тяжкості, вчинені з необережності.

У такому випадку легко здогадатись, як надаються пріоритети у виборі проваджень, яким «дають хід». Для більшості чесних міліціонерів-поліцейських це однозначно пріоритет за розслідуваннями тяжких і особливо тяжких злочинів. Проте, залишається велике поле для «забудькуватості» або «неспішності» стосовно окремих проваджень. Адже всі справи якісно і вчасно все одно не можливо розслідувати... А пріоритети можуть розставлятись керівництвом по різному.

В такій ситуації багато досвідчених слідчих просто залишили службу. Не додала оптимізму і триваюча реформа правоохоронних органів, внаслідок якої тимчасово (переконаний) відбувся перекіс у матеріальному забезпеченні (з/п) патрульних поліцейських і слідчих поліції або прокуратури. Загрозливо

погіршила ситуацію війна та її закономірні наслідки у вигляді різкого збільшення кількості нелегальної зброї на мирній частині України і кількості людей, які вміють цією зброєю досконало володіти.

Головний висновок: за 4 роки дії нового КПК рівень захисту прав і свобод об'єктивно погіршився.

Для зміни ситуації потрібна швидка реакція держави. В частині організації ефективного досудового розслідування це, очевидно, розвантаження слідства, забезпечення повноцінного функціонування кримінальної поліції та створення Державного бюро розслідувань. Всі ці процеси ніби рухаються в останні 2 роки, але результату ще не видно. Хоча на професійному рівні вже давно б'ють у всі дзвони - до прикладу, під час конкурсу у місцеві прокуратури найбільшою проблемою майже всі кандидати відзначали низьку заробітну плату прокурорів і відсутність відокремлення кримінальних проступків від злочинів.

Що це дасть для людей? Поки що це звучить як нудна теорія кримінального права далека від кожного громадянина та захисту його прав. Але після прийняття КПК і змін Конституції щодо судової реформи це, напевне, найбільш значима зміна законодавства для кожного з нас, адже ефективне виокремлення кримінальних проступків це:

- швидке дізнання по суті справи і передача до суду. Наразі, найбільш доцільним строком проведення дізнання вбачається 48 годин з моменту складання повідомлення про підозру;

- потерпілий швидко зможе отримати захист держави у разі вчинення щодо нього кримінального проступку;

- слідчі зможуть зосередитись виключно на розслідуванні тяжких і особливо тяжких злочинів, що сприятиме їх розкриттю.

Результатом буде повернення довіри людей до правоохоронної системи та досягнення більш високого рівня захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.

Щодо критеріїв визначення кримінальних проступків серед інших правопорушень. Відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008 визначено, що до категорії кримінальних (підсудних) проступків мають бути віднесені: а) окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України належать до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки; б) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають «судову юрисдикцію» і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо).

До кримінальних проступків із Кримінального кодексу пропонується віднести діяння, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Щодо перенесення складів правопорушень з Кодексу України про адміністративні правопорушення потрібно бути більш обережними. Адже

надмірне перенесення складів адміністративних проступків до Кримінального кодексу буде означати не гуманізацію кримінального законодавства, а навпаки - криміналізацію законодавства про адміністративні правопорушення. Переконалий, суспільство сьогодні до цього не готове. Криміналізацію окремих адміністративних проступків, можливо, і варто робити, але окремо обговорюючи кожен такий випадок. Наприклад, давно іде мова про криміналізацію 130 статті КУпАП (Керування транспортними засобами особами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння).

Чи маємо зараз час на таку наукову дискусію щодо перенесення окремих складів адмінпроступків до кримінальних проступків? Переконалий, що наукова дискусія має бути, але паралельно із терміновим запровадженням механізму дізнання по безспірним кримінальним проступкам. На фоні перевантаженого слідства, на фоні вічно розслідуваних проваджень, які місяцями лежать без руху, на фоні зростаючої кількості тяжких і особливо тяжких злочинів, це питання вже давно переросло із розряду рядового удосконалення кримінального процесу в питання безпеки України (http://ua.censor.net.ua/blogs/4192/zakon_pro_krimnaln_prostupki_yak_umova_po_vernennya_dovri_do_pravoohoronnih_organv). – 2016. – 02.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Александр Михельсон, обозреватель Цензор.НЕТ

Що стоїть за законом про повернення вкладів?

Що Рада прийняла спеціальний закон про компенсацію вкладникам збанкрутілого банку "Михайлівський", знають усі. Обставини - оті всі акції протесту, чи то "акції протесту" - теж знають усі. Сам документ, однак, читали одиниці. Широкі маси сприймають усе так, ніби ось Порошенко подав, а Рада прийняла закон, де десь так і написано: видати з бюджету тим-то стільки-то. Але насправді все може бути трохи хитріше.

1. У чому полягала сама махінація власників "Михайлівського" (і не тільки цього банку)? Схема така: вкладників під'юджували класти кошти не в банк безпосередньо, а в "споріднену" фінансову установу. За це обіцяли вищі відсотки. Необізнані в нюансах посполиті погоджувались, не знаючи, що - на відміну від банків! - такі установи не підлягають достатньо щільному контролю з боку компетентних фіскально-фінансових органів. І що в разі втрати саме цих коштів їм, вкладникам, ніхто нічого не поверне.

2. Відтак свіжоприйнятий закон встановлює, що надалі такі фокуси банкам робити забороняється без однозначного й чіткого попередження клієнта про можливі наслідки. Враховуючи непересічну Мудрість нашого великого Народу (втім, як і будь-якого іншого) - захід не зайвий. Шкода тільки, що так пізно. Разом із тим, форма і порядок попередження в документі не прописані (на це в своєму висновку особливо вказує Головне науково-експертне управління ВР). Що наштовхує на думку чи то про недостатній професіоналізм авторів, чи то про те, що насправді головною метою закону є щось інше.

3. При цьому закон дійсно передбачає можливість компенсації таких

вкладів. Щоправда, нібито не впрямую з бюджету, а все з того ж Фонду гарантування вкладів. Саме тому в супровідній записці чорним по білому написано, що реалізація законопроекту нібито не тягне витрат держбюджету. Хоча чи вистачить коштів Фонду - неясно, враховуючи, що закон стосується не тільки вкладників "Михайлівського", а й вкладників усіх установ, що визнані неплатоспроможними на час набрання законом чинності. Тобто закон фактично набуває зворотної дії у часі.

4. А для забезпечення компенсацій - увага - дозволяється арештовувати, спрощено кажучи, будь-які активи осіб, що отримали вигоди від схеми, змальованої в п. 1. При цьому - знов увага - "Ліквідація неплатоспроможного банку не є підставою для закінчення судового розгляду на підставі поданого Фондом позову до пов'язаної з банком особи та не є підставою для звільнення від відповідальності". Тобто ліквідація ліквідацією, а майно відібрати можуть усе одно.

А тепер згадуємо, що ще до прийняття закону суд на прохання Генпрокуратури заарештував ТРЦ "Гулівер". Як рапортував Генпрокурор Юрій Луценко, саме в рамках справи по "Михайлівському".

Як показує практика, такі дії ефективні досить відносно: їх завжди можна "відіграти назад" через вітчизняні суди. Але тепер подібні арешти відбуватимуться за позовом того самого Фонду гарантування вкладів. На підставі закону.

Відтак мимоволі складається враження, що скандальний закон насправді - зовсім не про компенсацію вкладів. А про те, щоб хтось мав можливість арештовувати різні "Гулівери". Аби потім ще хтось інший мав можливість прибрати арештоване до рук. Що б там не думали собі організатори, а тим більше учасники мітингів(http://ua.censor.net.ua/blogs/4310/scho_stot_za_zakonom_pro_povernenn_ya_vklady). – 2016. – 16.11).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Борис Мальшев, експерт по правовим вопросам, доктор юридических наук

Найбільш небезпечний недолік Закону про Національну поліцію

Однією із основних причин своєї відставки Х. Деканоїдзе назвала втручання політиків у її діяльність як керівника Національної поліції. Така заява вимагає продовження у вигляді певних висновків з точки зору реформування поліції.

З одного боку, можливість політичних діячів безкарно (та, судячи зі всього, вельми результативно) тривалий час впливати на вищу посадову особу правоохоронного органу, демонструє суспільству низький рівень розвитку всієї правової системи України на даному етапі.

З іншого боку, сам Закон «Про Національну поліцію» містить чимало цілком законних важелів впливу з боку Міністра МВС як політика на практично весь спектр діяльності Національної поліції. Саме про це поговоримо

докладніше.

У 2015р. проект вказаного Закону був написаний в МВС і із наполегливістю, гідної іншого застосування, енергійно просувався у Верховній Раді Е. Згуладзе, колегою Х. Деканоїдзе, а також Міністром А. Аваков. При цьому Е. Згуладзе рішуче відкинула всі поправки до проекту з боку незалежних експертів з прав людини, а народні депутати, в свою чергу, не взяли до уваги альтернативний законопроект, розроблений фахівцями провідних громадських організацій.

Отже, давайте поглянемо, які рішення згідно з таким поспіхом ухваленим Законом «Про Національну поліцію» керівник Національної поліції НЕ МОЖЕ ухвалити без відповідного погодження з боку Міністра МВС:

- Затверджувати структуру центрального органу управління поліції;
- Затверджувати кошторис поліції;
- Утворювати, ліквідовувати та реорганізовувати територіальні органи поліції;
- Призначати на посади та звільняти з посад керівників територіальних органів поліції;
- Затверджувати структуру територіальних органів поліції.

На додачу слід відмітити, що вся підзаконна нормативна база, якою керуються поліцейські, затверджується не Нацполіцією, а Міністром МВС.

Та, власне, саму кандидатуру керівника Національної поліції призначає Кабмін саме за поданням Міністра МВС, при цьому Законом не передбачено жодних обов'язкових конкурсних процедур для цього.

Отже, як видно, згідно Закону керівник Нацполіції не може ухвалювати рішення з усіх основних кадрових та фінансових питань роботи цього органу без відповідної згоди Міністра МВС.

У підсумку можна сказати, що така модель взаємовідносин між Міністром МВС та главою Національної поліції є абсолютно незбалансованою і має ризики для перетворення керівника Нацполіції на маріонетку в руках Міністра.

Як бачимо, під гарними лозунгами про «перехід від репресивної міліції до демократичної поліції», та на фоні тривалого піару в ЗМІ з приводу патрульної поліції (створення якої і є по суті єдиним справжнім досягненням реформи за півтора роки), внаслідок «реформаторського» Закону, поліція в Україні залишається заручником політиків у вигляді Міністра МВС та Кабміну.

Тому у таких умовах досить складно казати про дотримання нашою державою міжнародних стандартів щодо встановлення гарантій захисту поліції від політичного впливу, а також про політичну нейтральність поліції.

Законом фактично знівельовано головну мету реформи – зробити Національну поліцію органом, що є автономним від виконавчої влади, і який надає суспільству послуги з охорони правопорядку, в тому числі захищає громадян від незаконних дій суб'єктів владних повноважень.

В Україні поліція, як і колишня міліція, залишається додатком до МВС. Відтак є всі ризики виконання поліцією політично вмотивованих наказів, які спрямовані проти інтересів суспільства та прав людини.

В результаті вказаних «реформаторських» положень Закону Нацполіція стає досить залежною від політика на чолі МВС як представника з пануючої

політичної еліти. І це не має нічого спільного з ідеєю політично нейтральної поліції, яка неупереджено охороняє публічну безпеку і порядок, права і свободи людини, протидіє злочинності.

Тому сьогодні в інтересах суспільства є вимагати обрання нового керівника Нацполіції виключно на відкритому конкурсі, в тому числі за участю кандидатів, які відповідають кваліфікаційним вимогам, але ніколи не працювали у правоохоронних органах. Тільки тоді з'явиться шанс, що Національну поліцію очолить професіонал з великим рівнем суспільної довіри, що надасть йому змогу протистояти виконанню поліцією різноманітних замовлень та не перетворити поліцію на інструмент політичних переслідувань.

Разом з тим, чинна редакція Закону надто обмежує повноваження керівника Нацполіції, не дає йому можливості самостійно сформувати свою команду, визначити внутрішню структуру центрального апарату, розподіляти бюджетні кошти на потреби поліції. Відтак, хто би не був призначений на цю посаду, він буде надзвичайно залежним від МВС. Тому єдиним виходом з цієї ситуації є термінове внесення відповідних змін до Закону, спрямованих на істотне звуження компетенції Міністра МВС щодо діяльності Національної поліції (http://blogs.lb.ua/boris_malyshhev/351441_naybilsh_nebezpechniy_nedolik_z_akon.html). – 2016. – 22.11).

Блог на сайті «Славянские ведомости»

Про автора: Светлана Фомина

Как дальше выживать простому населению в ОРДЛО?

Как дальше выживать простому населению в ОРДЛО? Чем дальше, то всё больше становится неопределённой ситуация относительно выплаты денежного содержания бюджетникам, а также представителям большинства промышленных предприятий. Бюджет «псевдогосударств» на мели, дотации из РФ практически не поступают, а вот протестный потенциал населения всё растёт. И в данном случае не без оснований.

Понимая тупиковую ситуацию и остроту дальнейшего её развёртывания А.Захарченко, через т.н. «министерство финансов ДНР» выдал распоряжение о жёсткой экономии бюджетных средств во время формирования «республиканского» и местных бюджетов на I квартал 2017 года. Вот только что можно экономить когда денег в «казне» нет и практически ничего туда не «капает».

Не бездействуют в этом вопросе и «российские кураторы» из министерства экономического развития РФ, а именно, они решили урезать финансирования «республик» на 20 %, в связи с чем, дали негласное указание Захарченко и Плотницкому сократить штат «служащих», а часть оставшихся отправить в неоплачиваемые отпуска.

Чтоб хоть как-то продержаться в кресле, в надежде получить хоть какие-либо дотации из РФ, Захарченко продолжает «вешать лапшу», теперь уже работникам медицинских учреждений Донецка и Макеевки, обещая им выплатить жалование за ноябрь и декабрь в размере 30 %, что уже вызывает

возмущение медперсонала. Вот только вопрос: найдёт ли он эти 30 % или всё-таки процент придётся понижать?

В связи с «дефицитом» денег на казначейских счетах, т.н. правительство «ДНР» ввело тотальные проверки как малого, так и крупного бизнеса, по результатам чего, предпринимателей вынуждают выплачивать штрафы за малейшие нарушения.

Аналогичная ситуация с бюджетом обстоит и в «ЛНР», только здесь ввиду его отсутствия бюджетники уже второй месяц не видят своих заработанных денег и ничего никому не скажешь, чуть что, сразу идут угрозы применения оружия. Для искоренения каких-либо протестов, «недалёкое» руководство «ЛНР» бросает «крохи» работникам т.н. «МВД ЛНР», а также боевикам НВФ, которые через боязнь возвращения в Украину не выпускают оружия из рук. Вот только рано или поздно всё равно придётся возвращать всё «на круги своя». Да и «рашисты» здесь фактически не помощники, не видят они ОРДЛО в составе РФ. Поэтому выводы делайте сами... (<http://slavinfo.dn.ua/blog/svetlana-fomina/kak-dalshe-vyzhivat-prostomunaseleniyu-v-ordlo>). – 2016. – 14.11).

Блог на сайте «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Владислав Евтушенко

Визовый режим с Россией: больше популизма нежели здравого смысла

6 октября 2016 года был внесен на рассмотрение проект постановления №4030 о прекращении действия соглашения с правительством РФ о безвизовых поездках.

Этот проект предусматривает введение в отношении Российской Федерации визового режима. В связи с этим, есть необходимость проанализировать целесообразность введения визового режима с Россией.

Сегодня, ни для кого не секрет, что отношения с Российской Федерацией довольно-таки сильно испортились, а большая часть населения обеих стран настроены крайне недружелюбно по отношению друг к другу. Эта ситуация продолжает существовать и усугубляться в связи с военным конфликтом на территории Украины. Не удивительно, что сегодня все чаще начали звучать яркие спичи от депутатов, касающиеся введения визового режима с Россией.

Пожалуй, для начала, нужно пояснить, что сегодня въезд на территорию Украины со стороны России происходит и так с рядом существенных ограничений. Граждане России могут въехать в Украину только на краткий срок и при наличии загранпаспорта, а также документа, подтверждающего обратный выезд с территории Украины. Более того, контролирующие органы наделены рядом механизмов для проверки личности, а также правами для отказа во въезде на территорию Украины. Основной недостаток нынешней процедуры, по мнению депутатов, заключается в том, что въезд и выезд граждан Российской Федерации происходит неконтролируемо, а информация для контролирующих органов поступает уже постфактум, что несет в себе ряд рисков для безопасности страны.

Введение визового режима нацелено на устранение такого недостатка, и с его появлением, контролирующие органы получают информацию о том, кто конкретно въезжает на территорию Украины, дополнительную информацию об этой персоне, а также получают ряд механизмов для проверки личности и отказе во въезде. Однако, если проанализировать количество приезжих российских граждан в Украину, то можно увидеть, что их не так уж и много, а реальной целью их визита является встреча с родными и близкими.

Проблема безопасности, о которой так часто сейчас заявляют депутаты, лежит не в плоскости визового контроля, а заключается она в: недостроенной линии границы, отсутствии надлежащего контроля этой границы, возможности «за спасибо» попасть на территорию Украины.

Наряду с этим, много политических деятелей, таких как Сакварелидзе, Чубаров, политологов, а также часть депутатских фракций, в том числе, довольно негативно восприняли это нововведение. Причиной этому есть ряд ограничений, которые будут накладываться на граждан Украины, а в частности граждан, которые ездят в Россию на заработки. Ведь, практически со стопроцентной уверенностью можно сказать, что с введением визового режима в Украине, Россия поступит аналогично. Таким образом, для работников возникнет ряд неудобств – начиная от дополнительных затрат и времени и денег на получение визы и заканчивая возможным выдворением за территорию страны.

Если же проанализировать сложности, которые могут возникнуть для украинцев, то тут нужно учитывать два момента. Если визовый режим введет только Украина, то для украинцев вряд ли возникнут какие-то сложности. А вот с введением ответного визового режима со стороны России, уже будет возникать ряд осложнений. На данный момент, украинцы имеют право въезда на территорию России по внутренним паспортам на срок до 90 дней в течение полугода. Кроме того, отсутствует необходимость наличия заграничного паспорта. С введением же Россией визового режима, эта возможность закончится и придётся как минимум обзавестись заграничным паспортом.

Кроме того, введение визового режима с Россией уж явно не будет способствовать улучшению дипломатических отношений, а уж тем более улучшению и без того очень холодных отношений между двумя нациями. С появлением виз для граждан России, Украина лишь усугубит «вражду» и подтвердит ту дезинформацию, которая звучит из экранов российского медиа. Ведь куда логичней и стратегически верно не закрывать, а показывать желающим приехать в Украину гражданам России, что в Украине не живут мифические «бендеровцы», которые едят детей. А наоборот живет нация, которая лишь пожелала избрать иной вектор своего развития, и которая дружелюбно относиться ко всем людям, которые пребывают на ее территории. Аналогичным путем пошла и Грузия во время конфликта с Россией в 2008 году, не вводя в одностороннем порядке визовый режим, а старалась показать, что они никак не заинтересованы в войне и вражде.

При анализе целесообразности введения виз на ум приходит, что введение Украиной визового режима направлено на достижение двух целей.

Во-первых, показать украинцам, что Украина больше не планирует

существенных деловых отношений с Россией, а продолжает и далее пробивать свой путь в Европу. И можно сказать, что это абсолютно верный шаг, но его нужно было делать в начале конфликта. Сейчас же визовый режим вызовет больше негодования, недопонимания со стороны населения, чем это было 2 года назад. А, во-вторых, показать миру и гражданам Украины, что Россия является страной-агрессором.

Подытоживая все вышесказанное хочется констатировать, что сегодня введение визового режима носит исключительно популистский и пропагандистский характер. Кроме того, Украина явно опоздала с введением визового режим и как минимум на 2 года. И можно с уверенностью сказать, что введение его сейчас уже никакой пользы не ведет, а уж тем более никаким образом не решает вопрос безопасности страны (<http://sud.ua/blog/2016/11/10/97275-vizovij-rezhim-s-rossiej-bolshe-popylizma-nezheli-zdravogo-smisla>). – 2016. – 10.11).

Блог на сайті «Власна справа»

Про автора: Юлия Лец, юрист ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры»

Депутаты прописали, кому и на каких условиях будут выдавать кредиты в Украине

15 ноября 2016 года Верховная Рада приняла Закон «О потребительском кредитовании» (законопроект № 2455), основной целью которого является создание такого механизма потребительского кредитования, который обеспечит защиту прав и законных интересов, как потребителей, так и кредитодателей в этой сфере, создаст надлежащую конкурентную среду на финансовом рынке, повысит уровень доверия населения к нему, обеспечит благоприятные условия для развития экономики Украины.

Об этом заявила юрист ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры» Юлия Лец.

«Действие Закона распространяется на все потребительские кредиты (на приобретение товаров (работ, услуг) для удовлетворения нужд, не связанных с предпринимательской или профессиональной деятельностью) и регулирует отношения между кредитором, кредитными посредниками и потребителями при предоставлении услуг потребительского кредитования», — констатирует юрист.

По ее словам, на уровне закона устанавливается обязанность банка или другого финансового учреждения проводить оценку кредитоспособности заемщика. Таким образом, становится невозможной выдача кредитов потребителям с ненадлежащей кредитоспособностью, что обеспечить надежность банковской и финансовой системы страны в целом. До этого времени такого требования в украинском законодательстве вообще не существовало.

«Закон также устанавливает обязанность кредитора предоставлять и разъяснять условия и особенности потребительского кредита заемщику. Таким образом, потребители смогут принимать решения о займе, обладая полной информацией о возможных рисках и последствиях невозврата кредитов», — подчеркивает Юлия Лец.

Кроме того, принятый в сессионном зале Верховной Рады закон, устанавливает требования к рекламе о предоставлении потребительского кредита, где запрещается указывать, что потребительский кредит может предоставляться без документального подтверждения кредитоспособности потребителя (заемщика), либо кредит является беспроцентным, предоставляется под ноль процентов или другую аналогичную по содержанию и сути информацию.

«Законом также изменена очередность погашения требований по договору о потребительском кредите. В первую очередь уплачиваются просроченные проценты за пользование кредитом; во вторую очередь уплачивается просроченная к возвращению сумма кредита; в третью очередь выплачиваются проценты за пользование кредитом; в четвертую очередь уплачивается сумма кредита; в пятую очередь уплачивается неустойка и другие платежи в соответствии с договором о потребительском кредите. Ранее заемщики оказывались в ситуации, когда все их средства направлялись на погашение уже начисленных штрафных санкций, а сама задолженность не уменьшалась, поскольку не уменьшалась база начисления», — рассказывает Юлия Лец.

Еще, в соответствии с Законом заемщик имеет право в любое время полностью или частично досрочно вернуть потребительский кредит, в том числе путем увеличения суммы периодических выплат. При этом кредитору запрещается устанавливать потребителю любую плату, связанную с досрочным возвратом потребительского кредита. Проценты за пользование кредитом и стоимость всех услуг, связанных с обслуживанием и погашением кредита, уплачиваются кредитодателю за период фактического пользования кредитом.

«Также следует обратить внимание на то, что в случае задержки потребителем уплаты части потребительского кредита и/или процентов минимум на один календарный месяц, а по потребительскому кредиту, обеспеченному ипотекой, и по потребительскому кредиту на приобретение жилья — минимум на три календарных месяца, кредитор имеет право потребовать погасить потребительский кредит в полном объеме, срок выплаты которого еще не наступил, если такое право предусмотрено договором», — сообщает Юлия Лец.

По мнению юриста, данный Закон направлен на достижение баланса интересов между потребителями и финансовыми учреждениями.

«По мнению представителей банков, данный Закон является еще одним вкладом в развитие доверия к финансовым учреждениям в стране и законодательного фундамента для финансовой осведомленности населения по потребительскому кредитованию. Он также поможет создать должную конкурентную среду на финансовом рынке, ведь все участники рынка будут осуществлять потребительское кредитование на равных и прозрачных условиях, предусмотренных законодательством», — резюмирует юрист ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры» Юлия Лец(<http://vlasnasprava.ua/deputaty-propisali-komu-i-na-kakih-usloviyah-budut-vy-davat-kredity-v-ukraine/>). – 2016. – 25.11).

Блог на сайті «Власна справа»

Про автора: Николай Лихачев, руководитель практики М&А, банковского и финансового права Адвокатского объединения «Спенсер и Кауфманн»

Банки будут штрафовать за невыполнение Закона «О финансовой реструктуризации»

С 19 октября 2016 года вступил в силу столь необходимый и долгожданный Закон Украины «О финансовой реструктуризации» № 1414-VIII от 14 июня 2016 года. Его главная цель – помочь выжить украинским компаниям, которые уже не могут выполнять свои кредитные обязательства и оказались на грани банкротства.

«По последним оценкам экспертов, общая сумма задолженности компаний, которые подпадают под действие закона о реструктуризации, составляет более чем 200 млрд гривен. Закон имеет ограниченный трехлетний срок действия. Он направлен на преодоление последствий кризиса в Украине. А также обеспечение доступа должников к финансированию для возобновления их хозяйственной деятельности», — подчеркивает руководитель практики М&А, банковского и финансового права Адвокатского объединения «Спенсер и Кауфманн» Николай Лихачев.

По словам юриста, среди важных нововведений, предусмотренных этим законом, следует отметить предоставление Нацбанку новых полномочий для применения санкций к банкам. Порядок их применения прописан в «Положение о применении НБУ санкций за нарушение банками требований Закона о реструктуризации», утвержденный Постановлением Правления Нацбанка №392 от 13 октября 2016 года.

«С утверждением данного порядка, НБУ может применять к банкам санкции, предусмотренные частями 2 и 3 ст. 30 Закона о реструктуризации на основании предложений, полученных от должника или специального органа. Решение о применении санкций к банкам принимается Комитетом НБУ по вопросам надзора и регулирования деятельности банков, надзора (оверсайта) платежных систем в течение 30 дней с момента получения полного пакета документов, который подтверждает факт нарушения банком требований Закона о реструктуризации», — сообщает Николай Лихачев.

Среди очевидных плюсов внедрения данного порядка, также следует отметить, что отныне, в соответствии со статьей 30 Закона о реструктуризации, на банки будут налагаться санкции в виде высоких штрафов:

за непредставление финансирования должнику при наличии утвержденного плана реструктуризации, — штраф в размере 5% суммы непредоставленного финансирования;

принудительное изъятие имущества должника и имущества, переданного третьими лицами для обеспечения выполнения обязательств должника, — штраф в размере стоимости имущества, а само имущество должно быть возвращено должнику;

за осуществление действий по завладению имуществом должника или получению контроля над имуществом должника во время действия моратория, — штраф в размере стоимости имущества, а само имущество должно быть возвращено должнику;

за нарушение зачета встречных однородных требований, — штраф в размере 125% суммы требования, относительно которого был осуществлен зачет;

за нарушение требований договоров об отсрочке по взысканию задолженности или обращению требований на предмет залога (ипотеки) в течение срока действия договора об отсрочке, — штраф в размере взысканной задолженности или стоимости предмета залога (ипотеки), при этом кредитор должен вернуть сумму такой задолженности или предмет залога (ипотеки) должнику;

за невыполнение арбитражных решений сторонами, относительно которых были приняты данные решения, — штраф в размере 1 000 минимальных заработных плат.

«Положительным моментом принятого Положения также является возможность защиты интересов сторон в судебном порядке. Так, Положение предусматривает возможность взыскания соответствующей суммы штрафа с банка в судебном порядке, а также возможность обжалования решения о применении к банку санкций в судебном порядке. В тоже время, в Положении четко предусмотрено, что возможность обжалования решения о применении санкции, не прекращает его выполнения», — констатирует Николай Лихачев.

Исходя из этого, можно сделать достаточно оптимистичное предположение, что предусмотренный в Положении механизм наложения санкций и судебного воздействия на процесс выполнения решений об их наложении, будет работать правильно и все действия будут осуществляться своевременно, без существенных задержек.

«На данном этапе сложно дать окончательную оценку нововведениям, утвержденным НБУ и внедренным Законом о реструктуризации, необходимо некоторое время, чтобы увидеть, «работают» ли принятые нормы и оценить их в действии. Однако, уже сейчас можно со сдержанным оптимизмом заявить, что для банковской и финансовой сферы положительных моментов в принятии Закона и вышеупомянутого Положения явно значительно больше, чем недостатков», — резюмирует руководитель практики М&А, банковского и финансового права Адвокатского объединения «Спенсер и Кауфманн» Николай Лихачев(<http://vlasnasprava.ua/banki-budut-shtrafovati-za-nevy-polnenie-zakona-o-finansovoj-restrukturizatsii-2/>). – 2016. – 25.11).

Блог на сайті «Власна справа»

Про автора: Юлия Лец, юрист ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры»

Банкам запретили обманывать вкладчиков

15 ноября 2016 года Верховная Рада Украины приняла Закон «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно возмещения физическим лицам через систему гарантирования вкладов физических лиц ущерба, причиненного злоупотреблениями в сфере банковских и других финансовых услуг» (законопроект №5390). Данный Закон был принят с целью обеспечения защиты прав физических лиц, которые были обмануты банками, решение

вопроса о возмещении им средств, а также для предотвращения таких злоупотреблений в будущем путем внесения изменений в законы Украины «О банках и банковской деятельности», «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» и «О системе гарантирования вкладов физических лиц».

Об этом сообщает юрист ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры» Юлия Лец.

«В пояснительной записке к проекту закона указано, что необходимость принятия этого документа обусловлена тем, что в последнее время имеют место случаи злоупотреблений банками доверием украинцев. В частности, получила распространение схема, по которой в помещениях банка физическим лицам предлагается подписывать не договоры банковского вклада с банком, а договоры займа с небанковскими финансовыми учреждениями через поверенного, которым выступает банк. При этом с целью введения в заблуждение потребителей относительно действительного предмета договора банк открывает каждому клиенту банковский счет, с которого в дальнейшем средства перечисляются на счета небанковских финансовых учреждений», — сообщает Юлия Лец.

По данным Фонда гарантирования вкладов физических лиц, с использованием именно такой схемы были обмануты 14 тысяч вкладчиков банка «Михайловский» на общую сумму, превышающую 1,5 млрд гривен.

«Злоупотребляя низким уровнем правовой и финансовой культуры физических лиц, особенно людей пенсионного возраста (более 45% физлиц, пострадавших от схемы, реализованной, в частности, с участием ОАО «Банк «Михайловский», старше 55 лет), банком не предоставлялась таким лицам четкая и однозначная информация о том, что на средства, привлеченные в качестве займа в небанковское финансовое учреждение, не распространяются гарантии их возмещения», — подчеркивает Юлия Лец.

По информации юриста, принятым новым законом внесены следующие изменения в действующее законодательство:

Банкам запрещено проводить привлечения средств физических лиц с целью их прямого размещения в кредиты без отражения в обязательствах и активах банка;

На банк возложена обязанность в случае выполнения им (банком) функций поверенного, агента, другого представителя или посредника по привлечению средств физических лиц в пользу третьих лиц (включая небанковские финансовые учреждения) предварительно ознакомить в письменной форме физических лиц о том, что такие средства не являются банковским вкладом физического лица, на который распространяются гарантии, установленные Законом Украины «О системе гарантирования вкладов физических лиц»;

Финансовым учреждениям запрещается привлекать средства физических лиц (кроме участников такого учреждения) с обязательством их возврата, в том числе путем получения займа, в случае если это прямо не предусмотрено законом о деятельности соответствующего финансового учреждения;

К вкладу приравниваются средства, привлеченные от физического лица в качестве займа или вклада в небанковское финансовое учреждение через банк,

выступивший поверенным по соответствующему договору и на день вступления в силу ЗУ «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно возмещения физическим лицам через систему гарантирования вкладов физических лиц ущерба, причиненного злоупотреблениями в сфере банковских и других финансовых услуг» отнесенный к категории неплатежеспособных, если при этом банком не было проинформировано физическое лицо под роспись о нераспространении на такие средства гарантий, предусмотренных настоящим Законом, а физическое лицо, которое разместило, предоставило такие средства, приравнивается к вкладчику.

Фонду гарантирования вкладов физических лиц или уполномоченному лицу Фонда предоставлено право заявлять требования к небанковскому финансовому учреждению, которым привлечены от физических лиц как займы или вклады средства, которые согласно этому Закону приравниваются к вкладам и включать такие средства в ликвидационную массу банка;

«Также, согласно данному Закону, Фонд гарантирования вкладов физических лиц должен тщательно изучить документы по каждому физическому лицу, которое приравнено к вкладчику и средства которого приравнены к вкладу, и не позднее 20 рабочих дней со дня вступления в силу Закона начать выплату возмещения средств физическим лицам, которые приобрели право на такое возмещение. А это значит, что все обманутые по такой схеме вкладчики банков-банкротов могут рассчитывать на компенсацию от государства», — подчеркивает юрист ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры» Юлия Лец(<http://vlasnasprava.ua/bankam-zapretili-obmany-vat-vkladchikov/>). – 2016. – 28.11).

Блог на сайті «Мінфін»

Про автора: Руслан Демчик, народний депутат Верховної Ради України VIII скликання

Руслан Демчак про протиріччя розгляду законопроекту про деривативи

Однією з ТОП-тем минулого тижня в інвестиційному співтоваристві було голосування (точніше, не голосування) за дискусійний законопроект з умовною назвою про деривативи. Поговорюють, що завдяки ряду домовленостей (чи через них?) законодавчий акт так і не було внесено до сесійної зали. Заступник Голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансової політики та банківської діяльності, член партії «Блок Петра Порошенка» пан Руслан Демчак в інтерв'ю StockWorld.com.ua розповів про своє бачення суперечливих моментів самого документу та роботи над ним.

StockWorld.com.ua:Пане Руслане, минулого тижня Верховна Рада мала розглянути законопроект про регульовані ринки і деривативи (№ 3498), досить гучний та резонансний для вітчизняного фондового ринку. Здавалось, що він буде прийнятий ще влітку, але його ледь не в останню мить виключили з порядку денного. На ринку панує думка, що це через те, що декларований напрям документу не відповідає його змісту – деривативи там на другому місці, а насправді законопроект мав би назватись про Національну комісію з цінних

паперів та фондового ринку та розширення її повноважень...

Руслан Демчак: Дійсно, багато хто закидає, що назва законопроекту не відповідає широкому спектру сфер регулювання, передбаченого документом. Вважаю, ключовим є не назва, а те, щоб прийняття законопроекту вело ринок до цілей, поставлених законодавцями, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку як регулятором, і, врешті-решт, привело до реформування ринку капіталу.

Якщо цей законопроект наближає нас до мети стосовно посилення незалежності регулятора хоча б на один крок із десяти необхідних, нічого страшного в тому немає. Законопроект є комплексним, він зачіпає дуже багато напрямів і несе в собі зміни до порядку 40 нормативних актів, тому, зрозуміло, що все це неможливо вмістити в його назву.

SW: Але справа не лише в назві та її відповідності. Більше ринок цікавить питання розширення повноважень регулятора – ключові учасники та навіть Ваші колеги-депутати виступають проти того. Або ж готові обговорювати це лише разом із підвищенням відповідальності Комісії.

РД: Я згоден, багато говорять про відповідальність НКЦПФР, яка має бути запаралелена із посиленням спроможності і незалежності. В цьому аспекті парламентарі прислухались до думки учасників ринку, і до другого читання ми виносили зміни в документі, які передбачали позбавлення статусу держслужбовців для комісіонерів. Це забезпечило б можливість регулятору надавати учасникам ринку платні послуги, підвищити заробітні плати працівникам, розширити штат за рахунок залучення фахівців, ладних змінити регулятор з метою подальшого поступу. Давайте дивитись правді у вічі: наразі багато хто зі спеціалістів у НКЦПФР працює на волонтерських засадах. І після прийняття закону про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, ми в Парламенті вирішили уніфікувати підходи до регуляторів, незважаючи на те, що вони працюють у різних галузях. Таким чином, тільки Члени НКЦПФР не будуть державними службовцями, вони будуть нести колегіальну відповідальність, а рядові працівники НКЦПФР залишаються державними службовцями.

Існує думка, що ресурсів регулятора не вистачить за умови розширення сфер повноважень і надання додаткових функцій, зважаючи на те, що законопроект передбачає регулювання товарних ринків.

РД: Я впевнений, що Комісія впорається, її Члени та ключові фахівці є висококласними спеціалістами, незважаючи на те, що, повторюю, багато хто працює не за зарплату, а за ідею. За те, щоб змінити ринок капіталу. Ні, скоріше, створити його.

І наголошу на деяких моментах стосовно розширення повноважень та галузей впливу. Сфера регулювання НКЦПФР охоплюватиме не товарні ринки, а їх операторів, тобто біржі, встановлюючи єдині стандарти, нормативи для їхньої роботи – валютних, фондових, товарних майданчиків. Аби операції з похідними інструментами здійснювались за єдиними правилами. Я переконаний, що це правильно – те, що Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку регулюватиме роботу усіх бірж, зараз правильно вживати – операторів регульованого ринку.

SW:Ваша колега-парламентар, пані Олена Сотник з об'єднання «Самопоміч» в інтерв'ю нашому виданні зазначила, що до другого читання його було винесено всупереч існуючому регламенту. Будь ласка, прокоментуйте.

Це не відповідає дійсності. Готуючи проект закону до другого читання, ми внесли в документ побажання від учасників ринку. Розуміючи всю важливість законопроекту і прагнучи не «завалити» його в залі голосування, ми ще раз звірили законопроект із вимогами депутатів-опонентів та учасниками ринку і на засіданні Комітету з питань фінансової політики і банківської діяльності прийняли рішення доопрацювати його до другого читання, надавши додаткову таблицю. До речі, це цілком відповідає ч. 2 ст. 118 Регламенту ВРУ. І всі претензії щодо цього є не більш, аніж інструмент протидії. В той час, коли ми маємо бути сконцентровані на задачі прийняти законопроект, а не втілювати за ширмою дотримання бюрократичних процедур своїх політичних забаганок (<http://minfin.com.ua/blogs/Demchak/105479/>). – 2016. – 28.11).

**«Взгляд юриста
Офіційний блог компанії Jurimex»
Про автора: Наталия Найман**

Знову про гроші, електронні гроші

Останнім часом тема онлайн-платежів, зокрема, з використанням електронних грошей, постійно на слуху. Лібералізація з боку національного регулятора (яка не відбулася), телеграми із заборонами щодо деяких гравців ринку електронних грошей – Webmoney, Qiwi, WalletOne, Яндекс.Деньги, одночасно із запрошенням на ринок інших гравців – PayPal, презентація проекту Cashless economy, одним із пунктів якого є еволюція e-money як безготівкового інструмента розрахунків (на основі технології Blockchain), емітентом яких буде НБУ... Одним словом, стабільність ринку електронних грошей в дії.

А що, якщо я скажу, що юридична особа може отримувати електронні гроші, випущені нерезидентом України, як оплату за товари та послуги? А потім додам, що в Україні. Можливо, найближчим часом.

Вигадка? Ні, проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання переказу коштів, зареєстрований у ВРУ 04.11.2016 року. Законопроект має на меті змінити правила гри на ринку електронних грошей кардинально.

Не акцентуючи особливої уваги на таких дрібницях, як доповнення статті 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» пунктом 1.13-1, який закріпить визначення електронних грошей (доповнено новою ознакою, а саме, що такі гроші випускаються в обмін на кошти), перейдемо одразу до аналізу запропонованої нової редакції статті 15 зазначеного закону.

1. Монополію банків буде подолано, або перелік емітентів розширюється

Пропонується позбавити банки монополії на емісію електронних грошей, оскільки емітентом також зможе виступати небанківська фінансова установа, яка має ліцензію на переказ коштів. Положення втілює світову практику, подібний підхід закріплений у законодавстві багатьох країн світу.

Слід заспокоїти скептиків, емісія електронних грошей небанківськими фінансовими установами не несе в собі більших ризиків, ніж здійснення такої функції банками. Оскільки в будь-якому випадку необхідно створити юридичну особу за законодавством України, внести відомості про таку юридичну особу до Державного реєстру фінансових установ, отримати ліцензію на переказ коштів, узгодити з НБУ правила використання електронних грошей.

Разом з тим, пропонується внести зміни до статті 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та віднести до фінансових послуг випуск та інші операції з електронними грошима. Вважаємо, що таке формулювання є дещо невдалим, оскільки до інших операцій з електронними грошима також відноситься використання користувачами електронних грошей для розрахунків, зокрема. Вживання зазначеної конструкції може спричинити неправильне тлумачення норми, коли складатиметься враження, що навіть для здійснення розрахунків користувачам потрібно мати ліцензію (банківську або на переказ коштів без відкриття рахунків). Сподіваємося, що до проекту закону в цій частині буде внесено зміни, які знімуть ризики неправильного тлумачення.

2. Можливості користувачів електронних грошей розширюються?

Як і раніше, користувачі – суб'єкти господарювання мають право використовувати електронні гроші для оплати товарів, робіт, послуг та пред'являти їх для погашення в обмін лише на безготівкові кошти.

Разом з тим, якщо наразі користувачі – фізичні особи мають право використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт, послуг і переказувати електронні гроші іншим користувачам – фізичним особам, то проектом пропонується доповнити вказаний перелік новими можливостями, а саме – використовувати електронні гроші також для сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та здійснення благодійних (добровільних) внесків і пожертвувань.

Проект має на меті встановити, що «юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які приймають електронні гроші як оплату за товари (продукцію, роботи, послуги), як сплачені податки, збори, інші обов'язкові платежі, як благодійні (добровільні) внески і пожертвування мають право використовувати отримані електронні гроші виключно для обміну на безготівкові кошти або повертати їх користувачам у разі повернення ними відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» товарів, придбаних за електронні гроші».

Наразі важко уявити сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів електронними грошима, оскільки вони не є грошима за своєю правовою природою. Електронні гроші – це грошові зобов'язання емітента. В свою чергу, відповідно до пункту 35.1 Податкового кодексу України сплата податків та зборів здійснюється в грошовій формі у національній валюті України, крім випадків, передбачених цим Кодексом або законами з питань митної справи. Чинний Податковий кодекс України не передбачає можливості сплати податків електронними грошима. Слід відмітити, що проект змін до Податкового кодексу України не передбачає змін до зазначеної статті. Тому, з прийняттям закону може виникнути колізія щодо питання сплати податків електронними грошима.

3. Щодо електронних грошей, випущених нерезидентами

Також Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» пропонується доповнити статтею 15-1, яка фактично легалізує в Україні електронні гроші, випущені нерезидентами.

Беззаперечно, такі зміни є надзвичайно привабливими, в першу чергу, для бізнесу, який бажає отримувати електронні гроші, випущені нерезидентом, оскільки суб'єктам господарювання буде надано право приймати електронні гроші, випущені нерезидентом, як оплату за товари, роботи, послуги. Слід відмітити, що суб'єкти господарювання, які отримують такі електронні гроші, мають право отримувати кошти від їх погашення виключно на рахунки, відкриті у банках України.

Користувачам, як суб'єктам господарювання, так і фізичним особам, буде надано право «придбавати електронні гроші, випущені нерезидентом, в готівковій та безготівковій формі та отримувати кошти від погашення таких електронних грошей, виключно з використанням рахунків, відкритих у банках України». Тут постає логічне запитання: як електронні гроші можуть існувати в готівковій або безготівковій формі? Нам абсолютно незрозуміло.

Проект, серед іншого, передбачає, що відомості про особу, яка здійснює випуск електронних грошей і є нерезидентом, мають бути внесені до Реєстру платіжної інфраструктури (обов'язок ведення реєстру законопроектом покладається на НБУ). Так, відповідно до проекту НБУ вносить до зазначеного реєстру відомості саме про емітента електронних грошей, після узгодження правил використання електронних грошей. Коло може замкнутися, оскільки емітентом електронних грошей, в розумінні проекту, є банк або небанківська фінансова установа, яка має ліцензію на переказ коштів. Можливо, було б правильно, закріпити положення, що до реєстру вносяться відомості про осіб, які не є резидентами України, здійснюють випуск електронних грошей, операції з якими дозволено здійснювати резидентам України.

Таким чином, прийняття проаналізованого проекту закону може значною мірою змінити ситуацію на національному ринку електронних грошей, однак законопроект потребує серйозних доопрацювань і усунень колізій. Оскільки, поряд із перемогами для бізнесу, який бажає отримувати оплату за свої товари та послуги електронними грошима, випущеними нерезидентом, проект може зумовити появу значних колізій в національному законодавстві та закріпити положення, які будуть нежиттєздатними (<http://jurblog.com.ua/2016/11/i-znovu-pro-groshi-elektronni-groshi/>). – 2016. – 25.11).

Блог на сайті «Украина коммунальная»

Про автора: Алекс Гор

Хто в домі господар?

В тому році прийняли Закон "Про особливості здійснення права власності в багатоквартирному будинку", відповідно до якого з 1 липня планувалося скасування ЖЕКів, а управління будинками мало здійснюватися власниками квартир. Але не все склалося, як бажалося.

Рік тому був прийнятий Закон України "Про особливості здійснення права власності в багатоквартирному будинку", відповідно до якого з 1 липня 2016 року планувалося скасування ЖЕКів, а управління будинками мало здійснюватися власниками квартир. Але не все так склалося, як бажалося: влада на місцях не визначилася з керуючими компаніями, та й самі громадяни у своїй більшості наразі не наважуються створювати ОСББ. У зв'язку з цим роботу ЖЕКів продовжили на невизначений термін: адже хтось повинен обслуговувати будинки до призначення органом місцевого самоврядування нової керуючої компанії. А мешканці багатоквартирних будинків, тим часом, періодично збираються щоб визначитися – створювати або не створювати ОСББ.

ОСББ – створювати чи ні?

Досвід інших країн демонструє, що ОСББ є найбільш ефективною та раціональною формою управління багатоквартирними будинками з приватизованими квартирами. В Україні ця практика зародилася ще в 2001 році, коли був прийнятий Закон "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку". З того часу в Україні було створено понад 20 тисяч ОСББ, аналогічних зарубіжним. Потенційно висока ефективність ОСББ, як керуючого будинком, закладена в саму структуру такого об'єднання – адже воно складається зі співвласників квартир у цьому будинку. Багато ОСББ змогли мобілізувати фінансові, інтелектуальні, організаційні та інші необхідні ресурси для вирішення нагальних для всіх власників квартир проблем: підвищення технічної стійкості та енергоефективності будинку, зниження його енергоспоживання та пов'язаних витрат, забезпечення комфорту проживання і подовження терміну експлуатації будинку.

Однак, незважаючи на потенційну ефективність з точки зору управління будинком, на сьогоднішній день ОСББ створені в трохи більше 20% існуючих багатоквартирних житлових будинків. І хоча процес створення ОСББ триває, причин такої сповільненої динаміки кілька:

Більшість населення (особливо люди старших поколінь) звикла до того, що всі турботи з експлуатації будівель брали на себе житлово-експлуатаційні контори (ЖЕКи).

Частина населення боїться або не хоче брати на себе відповідальність за утримання будівель, які їм належать на правах колективної власності.

У більшості будинків немає ініціативних і підприємливих власників квартир, готових взяти на себе керівництво ОСББ.

Деякі співвласники квартир вважають, що для управління житловим фондом необхідні спеціальні юридичні та фінансові знання, яких у них немає: бухгалтерський облік в житлово-комунальній сфері; специфіка залучення різних організацій для обслуговування будинку; досвід укладення договорів з підрядниками на виконання послуг і вирішення виникаючих розбіжностей тощо.

Слід зазначити, що всі перераховані проблеми вирішуються достатньо просто: для управління ОСББ можна залучити компетентного фахівця або звернутися до послуг кваліфікованої керуючої компанії. При цьому рішення в процесі пошуку і залучення такого фахівця або компанії, а також – контроль за виконанням ними робіт згідно з договором, приймають співвласники квартир будинку.

У разі залучення зовнішнього фахівця до управління будинком на чолі ОСББ, власники квартир делегують йому необхідні функції: набір персоналу (бухгалтер, прибиральниця тощо); укладання договорів; а також організацію ремонтних і термомодернізаційних робіт. При такому варіанті успіх в управлінні житловим будинком буде багато в чому залежати від рівня підготовки, досвіду і ділових якостей керівника.

Якщо ж для управління будинком залучається керуюча компанія, вона має власний штат обслуговуючого персоналу і налагоджені зв'язки з організаціями постачальниками комунальних послуг, що сприятиме здешевленню й підвищенню якості послуг з управління житловим будинком.

У будь-якому випадку контролювати якість роботи фахівця з управління будинком або керуючої компанії мають мешканці будинку – через ОСББ. Правління ОСББ повинно буде періодично заслуховувати звіти про результати роботи з управління будинком, розглядати і затверджувати розроблені програми з поліпшення технічного стану, підвищення енергоефективності та скорочення енергоспоживання будівлі.

Якщо ОСББ вже створено і власники квартир, що входять до складу правління цього ОСББ, мають достатню підготовку і кваліфікацію, таке правління може безпосередньо здійснювати управління будинком самостійно. Для цього буде потрібно: набрати необхідний штат обслуговуючого персоналу (бухгалтер, сантехнік, електрик, двірник тощо) та укласти необхідні договори з організаціями-провайдером різних комунальних послуг (постачання енергетичних та інших видів ресурсів, вивезення сміття, обслуговування ліфтів тощо). Крім того, правління ініціює, розробляє і впроваджує (після схвалення на загальних зборах ОСББ) плани проведення поточних і капітальних ремонтів, а також – термомодернізаційних заходів. Іншими словами, правління ОСББ повністю бере на себе відповідальність за належне утримання свого будинку. Це рішення, безумовно, є оптимальним з точки зору ресурсів й мотивації, але керівництво ОСББ в такому випадку повинно мати відповідні знання, досвід та кваліфікацію.

У наведених вище випадках провідна роль в управлінні житловим багатоквартирним будинком відводиться ОСББ та його керівництву як особам, зацікавленим в довговічності, енергоефективності та комфортності довіреної їм спільної власності співвласників будинку.

А якщо ОСББ немає?

Якщо мешканці багатоквартирного будинку не створили ОСББ, місцевим органом самоврядування буде призначений керівник таким будинком. У цьому випадку власники квартир не зможуть впливати на рішення про призначення такого керівника. Також власники не матимуть змоги впливати на рішення щодо обслуговування їхньої будівлі, які прийматиме призначений керівник. Існує ризик незацікавленості призначеного керівника в скороченні витрат з утримання довіреного йому будинку: оптимізації кількості обслуговуючого персоналу і їх зарплат та укладанні договорів постачальниками ресурсів і комунальних послуг на більш вигідних умовах. Крім того, залишається тільки сподіватися, що керуючий буде зацікавлений у скороченні енергоспоживання будівлі, що на тлі зростання тарифів на енергоресурси є вельми важливим для мешканців. Адже в

разі несвоєчасного впровадження заходів з оптимізації енерговитрат у будинку, витрати співвласників квартир на його утримання будуть постійно зростати без реальної надії на їх скорочення.

ОСББ та підвищення енергоефективності будинку

Енергоефективність більшості будинків старої забудови в Україні є дуже низькою. Іншими словами, наші будинки споживають і втрачають забагато тепла, за яке сплачують мешканці. А зниження витрат на спожиті мешканцями енергоресурси безпосередньо залежить від своєчасної і комплексної термомодернізації будинку і не залежить від обраної мешканцями форми управління ним. Але якщо власники квартир, об'єднуючись в ОСББ, готові брати на себе спільну відповідальність за утримання та підвищення енергоефективності свого будинку, то в будинках, де ОСББ не створено, мешканці не матимуть можливості швидко приймати спільні рішення. В такому випадку проведення термомодернізації будівлі стає практично нездійсненним завданням, адже для цього потрібна розробка профільних інженерних рішень, а також купівля, монтаж та налагодження відповідного обладнання. А без цього мешканці будуть змушені оплачувати утримання житла за зростаючими тарифами.

Що варто знати про термомодернізацію багатоквартирного житла

Практично в усіх багатоквартирних житлових будинках, побудованих до 1993 року, рівень тепловтрат є дуже високим, тому такі будинки потребують значної кількості енергоресурсів на опалення і гаряче водопостачання. У порівнянні з новими будинками, побудованими відповідно до сучасних енергозберігаючих нормативів, житло старої забудови споживає як мінімум в 2-3 рази більше тепла. Вихід з цієї ситуації – підвищення енергоефективності існуючих багатоквартирних житлових будинків шляхом виконання термомодернізаційних заходів для зменшення тепловтрат та скорочення обсягів енергоспоживання.

Термомодернізаційні заходи, як правило, здійснюються у двох напрямках: утеплення будівлі та модернізація її систем опалення й гарячого водопостачання. Обидва ці напрямки щільно пов'язані між собою і будуть ефективні лише за умови спільного виконання.

Термомодернізаційні заходи, пов'язані з утепленням будівлі, зрозумілі більшості населення: це теплоізоляція зовнішніх огорожувальних конструкцій (стін, горища та підвального перекриття) та заміна застарілих вікон і дверей на сучасні та енергоефективні. При цьому, самі по собі такі заходи не дають економічного ефекту. Їх завдання – скоротити тепловтрати будинку і підвищити комфортність проживання в ньому.

В той же час, громадянам часто складніше зрозуміти суть термомодернізації систем опалення та гарячого водопостачання, адже більшість з нас не має уявлення про те, як ці системи працюють. Найчастіше мешканці орієнтуються у своїх судженнях про якість роботи цих систем на комфортну температуру, яка не завжди є в наших квартирах. Головна причина, як правило, криється у застарілому обладнанні, яким оснащена система опалення будинку. Таке обладнання не має функції регулювання теплоспоживанням будівлі, а відтак, не дозволяє економно витрачати теплову енергію. Тому часто одним з

перших заходів у цьому напрямку термомодернізації будинку є установка індивідуального теплового пункту (ІТП).

Установка ІТП у будинку допоможе автоматично регулювати його теплоспоживання по заданим параметрам. У складі конструкції ІТП є автоматика регулювання теплоспоживання за погодними умовами, що здатна зменшувати або збільшувати подачу теплової енергії у будівлю в залежності від температури зовнішнього повітря. Як показує практика, застосування сучасних ІТП дозволяє досягти до 30% економії енергоресурсів, які витрачаються на опалення будівлі.

Ще одна перевага ІТП – це можливість значно поліпшити роботу системи гарячого водопостачання. ІТП дозволяє позбутися використання дорогого первинного теплоносія та необхідності прокладання спеціальної магістралі. Для цього у складі ІТП є пластинчастий теплообмінник, в якому холодна вода нагрівається до необхідних параметрів теплоносієм, що йде на опалення будівлі.

Щоб відрегулювати нерівномірний розподіл теплової енергії по опалювальним приладам всередині будівлі необхідно провести балансування системи опалення – встановити спеціальні балансувальні клапани на опалювальні стояки. Як правило, такі роботи виконують спеціалізовані монтажні організації. В подальшому експлуатацію і контроль за ефективною роботою цього обладнання може здійснювати профільний фахівець, якого залучає ОСББ на регулярній основі для обслуговування внутрішньо будинкової системи опалення.

Важливість обліку споживання енергоресурсів

Тільки за умови організації обліку енергоспоживання і можливості його регулювання мешканці зможуть відчутти результати від реалізації енергоефективних заходів. Тому першим кроком до скорочення енерговитрат будинку є організація принаймні загальнобудинкового обліку споживання теплової енергії, щоб кожен квартирновласник знав, скільки енергії він оплачує. Надалі можна буде прийти до найбільш справедливого поквартирного обліку та регулювання тепла. Щоб кожен власник квартири міг регулювати своє енергоспоживання, виходячи зі своїх бажань та можливостей, і сплачував за це відповідну вартість. Це стане стимулом до реалізації термомодернізаційних заходів для зменшення енергоспоживання, відтак, і рахунків за сплату спожитих енергоресурсів.

Наприкінці слід зазначити, що саме нам, громадянам, вирішувати як управляти житлом, що належить нам на правах спільної власності. Віддати управління в руки керуючих компаній або об'єднатися в ОСББ і спільно дбати про свій будинок – підвищувати його енергоефективність, забезпечувати комфорт проживання, зовнішній вигляд і довговічність (<http://osbb.jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/hto-v-dom-gospodar--47731>). – 2016. – 15.09).